

כאמרו קרינו אל אלהינו... כהנה נהנה ונהנה... (מסכת סנהדרין)

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו

גליון מספר 425

הוצגה ע"י בנים המה"נ
הר"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

לענין הר"ר צבי בחר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, ד כסלו התשע"ב. מסכת בכורות דף טז – דף כב

קדושת בכור. עוד כתב, דלבית שמאי דסברי דבכור בעל מום נאכל דוקא לכהנים, הוא הדין תמורת בכור כיון דכל קדושת בכור עליו.

ו רש"י ד"ה לתמורת אשם, דאשם לא קרב נדבה הלכך תמורתו לא קרבה. הקשה בחידושי הגרי"ז, הא לרבי אליעזר דאשם קרב נדבה נמי אית ליה דרועה, ולכאורה מוכח דאין מה שרועה תלוי בהא דלא קרב נדבה.

ז תוס' ד"ה כל שבחטאת, אומר רבינו תם דרעייה מדרבנן היא וכו'. הקשה בשיטה מקובצת (אות ה') בשם תוס' חיצוניות, (וכן הקשה הרש"ש), דלפי זה היאך סלקא דעתין דקרא אתי לתמורת אשם, הא לא קרינן ביה "טמא הוא" דהא מדאורייתא כשר. ותירץ בתירוץ קמא בשם ר"ת, ד"טמא" משמע שאינה קרבה כמשפטה אלא לרעייה אולא, או למיתתה. וכתב שכעין זה פירש רש"י ד"ה לתמורת אשם, בתוה"ד, והא טמא דקרא הכי קאמר הניחווהו עד שיהא טמא כלומר שיפול בו מום. ועיין מה שרצה לתרץ עוד ודחה. [אמנם לכאורה צריך עיון כיון דלר"ת מדאורייתא תמורת אשם קרבה מה תירץ] והשפת אמת כתב, דלרבינו תם צריך לפרש, שקושיית הגמ' "תמורת אשם נמי הלכתא היא" דהלכתא היא שקרבה, ולא שייר למעטיה מקרא ד"טמא הוא", אבל העיר, דלשון הגמ' לא משמע כן אלא דהלכתא היא דאולא לרעייה. ועיין מה שתירץ המים קדושים.

ח גמ', ואיצטרין קרא ואיצטרין הלכתא. כתבו תוס' בזבחים (ה:), ד"ה הגהה ניתק אין, דמהכא מוכח דאין לחוש אי קאי קרא אהלכתא.

ט גמ', ואי מהלכתא הוה אמינא היכא דעבר וכו' איסורא איכא לאו ליכא. כתב הר"ן בשבת (דף עג.) לענין מעביר ד' אמות ברשות הרבים דאין לוקין על הלכה למשה מסיני. וכן מבואר בתוס' שבועות (טז.) ד"ה מנא הני מילי. וכתב השמן רוקח, דראיה לדבריהם מגמ' דידן, וצ"ע לירושלמי (פ"ט דנוזר ה"א), וגמ' דנוזר (כה.). [ולכאורה צריך עיון דמהאיבעית אימא דלהלן משמע, דבחטאות המתות אין צריך קרא, וסגי בהלכתא אף ללאו, ודלא כהר"ן ותוס'. (א.ב.) ויש ליישב, דאף לאיבעית אימא ילקה משום הלאו, אלא דנפיק מיניה נמי להאי היקשא].

י גמ', איסורא איכא לאו ליכא קמשמע לן דאיכא לאו. כתב בחידושי הגרי"ז, דיש להסתפק באיסור האכילה דחטאות המתות, אם הוא איסור מחמת הקודש שבו, או איסור מיוחד במתות.

יא גמ', ואיבעית אימא לאקשוו דבר הבא ממעלי גרה וכו'. כתב הרש"ש, דמהכא קשיא אהא דמשמע ברש"י שבת (דף קלב.) ד"ה עקיבא, שאין דנין

דף טז ע"א
א רש"י ד"ה ואלובא דרבי עקיבא, בתוה"ד, והשחור שבו שהוא עגול וכו'. הצאן קדשים הביא דבזוהר איתא, שהשחור שבעין הוא דוגמת לשכות ועזרות, ובת עין שחור היוצא ממנו הוא נגד בית קדשי הקדשים, שמשם יוצא האורה לעולם.

ב תוס' ד"ה ותמורה שלאחר פדיונה מתה, בתוה"ד, ויש לומר דולדות אין בהן קדושה אלא מכא אמן וכו'. ביאר בחידושי הגרי"ז, דקדושת ולדות הוי מכא אמן, ואין בכח קדושה זו דאחר פדיונו, לחול על הולדות, ומה שישנה באמן, היינו משום שלא חלה מחדש אלא נשארה מהקדושה הקודמת. אבל תמורה כיון דיש בה קדושה לענין גיזה ועבודה וקרינן בה "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", חלה הקדושה מדין תמורה, ולא משום פסולי המוקדשין, ומשום הכי מתה. וביאר שלכך כיוון השיטה מקובצת (אות ד) אור"י שיש לחלק בין תמורה לולד, דכיון דחלה עליו תמורה לאחר פדיון חלה עליו קדושה דחוויה ומתה אבל ולד שנולד לאחר פדיון הוי חולין גמורין שלא מצינו שום קדושה שחלה עליו. אמנם הקשה, דמצינו דחלה קדושה לגיזה ועבודה בבכור בעל מום מעיקרו. ותירץ, על פי המבואר בתוס' זבחים (עה:), ד"ה הפדו, דקדושת בכור אינה מקדושת פסולי המוקדשין אלא קדושה אחרת ומיוחדת. ועיין שם עוד מה שהביא בשם הגרי"ח. ועיין עוד בספר ראשית בכורים, שהאריך לבאר טעם החילוק בין ולדות לתמורה.

ג גמ', ותיתכיל במומה לבעלים. הקשה בחידושי הגרי"ז, אמאי מצריך מום, הרי היתר האכילה אינו דוקא ביש מום, תדע, דבהיה בה מום קבוע ונתרפא, נמי מותר לאכלו, ואם כן הכא כיון דרצה לומר דתמורת פסולי המוקדשין הוה כדין תמורת בכור בעל מום, תאכל אף בלא מום.

ד רש"י ד"ה ויאכלו במומן, בתוה"ד, אלמא כיון דלא מצי קרבי כו' נאכלין במומן לבעלים וכו'. הקשה בחידושי הגרי"ז, הא אין הטעם דנאכלין משום דלא קרבי, אלא שהם שני דינים דלא שייכי אהדדי, חדא דלא מצי ליקרב, ועוד דנאכלת במומה.

ה גמ', תמורת בכור ומעשר וכו' ויאכלו במומן לבעלים. כתב רבינו גרשום, דהאי "לבעלים" לאו חד בעלים קאמר, אלא כל חד וחד כדאיתיה, בכור לבעלים דידיה שהוא כהן, ומעשר לבעלים דידיה, שהוא הישראל. וביאר בחידושי הגרי"ז, דסבירא ליה דתמורת בכור לכהן, ומפרש דהכהן נקרא הבעלים, וכן דעת הרמב"ם (פ"ג מתמורה ה"ב). ובזה סר דיוק התוס' זבחים (עה:), ד"ה בכור, דתמורת בכור הוי לבעלים ואין בזה דין מתנות כהונה אלא

שהכל משועבד "מחמת קרן", ואחר כך כתבו, מכח "שיעבוד" שיש לו, דהיינו מחמת שעבוד הגוף. ועיין שם שהביא דוגמא לכך מדברי האגלי טל (מלאכת דש סקל"ז אות ג' בהגדה"ה) שכתב, דכל חזור וניעור לא חשיב חלות חדשה, אף שנתבטל באמצע, והכא נמי גבי קנין הנכרי בהמה.

(ט) בא"ד, ויש לומר התם עיקר בהמה של ישראל מתחלה וכו'. כתב המהרי"ט אלגזי (סקי"ח), דעל פי דברי תוס' אלו פסקו בשו"ת מהרא"י (סימן קט) ובשו"ת מהרי" וייל (סימן קעד), דשעבוד עכו"ם בהמת ישראל לא חשיב יד עכו"ם באמצע. וכתב, דלפי זה אף אם נתן נכרי מעות לישראל לקנות לו בהמה וקנה הישראל עבור עצמו, תהא חייבת בבכורה, דכיון שאין שליחות לנכרי הרי היא של ישראל, ונהי דמשועבדת לנכרי, הא שעבוד לא משוי יד עכו"ם באמצע. ותמה על הצמח צדק (סימן סד) דפסק דבהאי גונא פטורה מן הבכורה. ובראשית בכורים כתב, דאינה השגה כל כך, כיון דאפשר דבהאי גונא אף התוס' יודו דחשיב יד עכו"ם באמצע, דכיון דבתחילת קנינו של הישראל היה מעורב כח העכו"ם, לא אלים קנינו של הישראל, לבטל כוחו של עכו"ם לגמרי, וכמו שנולד בתערובות לא בטל, ושאינו מבהמת ארנונא דקודם שנולדו הולדות היו של ישראל לגמרי, דהמלך אינו נוטל בעוברין, ולכך כשנולדו לא אלים כח הנכרי להפסיד את ישראל.

(כ) גמ', אמר אביי לא קשיא הא דקביל עליה אונסא וזולא. ביאר השיטה מקובצת (אות ה) בשם הר"מ, דאף שקיבל אונסא וזולא מכל מקום אם יפשע הישראל יגבה הגוי מהולדות, ולכך הוי יד הגוי באמצע. ועיין עוד חזון איש (בכורות סימן יט סק"ה).

(כא) גמ', ועוד מאי פסקא. יש לציין, דבבבא מציעא (ע:), ליכא להאי קושיא אלא להנך תרתי דפרכינן הכא.

(כב) גמ', אלא אמר רבא וכו' אילו אתי עובד כוכבים בעי זוזי וכו'. הקשה בשו"ת זכר יצחק (חלק ב' סימן כד), כיון שהנכרי הקנה לו את הבהמה, הטעם שהנכרי יכול לקחתה אם לא ימצא זוזי, מועיל כתנאי שאם לא יבא לידי גביה תיבטל המכירה, ואם כן בגונא ששילם לו נתברר למפרע שהיה של ישראל משעת המכירה, והיאך פטור מן הבכורה. ותיירץ, דבבכור בעינן שיהא בירור בשעת לידה שהוא חייב, כי היכי דאשכחן לקמן (נו.), גבי מעשר של שותפין, דאמרין "ואי אשמועינן גבי מעשר בהמה הוה אמינא מה בנך בברור לך אף צאנך ובקרך בברור לך", והתם אינו אלא צריכותא, אבל גבי בכור כן הוא אליבא דאמת. וביאר, דדין תורה לא יחול בתנאי, ולכך בעינן שהחייב יהיה מבורר בשעת חלות החיוב. ולפי זה ייצא, דאם לקח בהמה מגוי על תנאי ולא נתקיים עד אחר הלידה, אינו קדוש בבכורה.

(כג) גמ', שם. המהרי"ט אלגזי (סוף סקי"ז) הוכיח בשם הצמח צדק (סימן סב), מחולין (לט:), דאפילו בגונא דהוי אלים ולוקח שלא ברשות פוטר מן הבכורה, ופליג עליה, וסבר דדוקא אם נוטל בדין עיין שם. ועיין גם בשו"ת חתם סופר (יור"ד שטו), דדחה ראיית הצמח צדק.

(כד) מתני, ולדי ולדותיהן חייבין. פירש רבינו גרשום, דכולי האי לא תפיס הגוי. אבל הרמב"ם (פ"ד מבכורות ה"ד) כתב, שהרי של ישראל הן ואין לגוי עליהם רשות. [ואפשר דפליגי בנידון המובא באות הקודמת].

(כה) גמ', דאילו אתי עובד כוכבים בעי זוזי ולא יהיב ליה וכו'. ולשון הרמב"ם (פ"ד מבכורות ה"ד), דכיון דלא משכח הנכרי ממה לגבות יתפוס הצאן. והעיר בחידושי הגרי"ז, דאינו משום דלא משכח מה לגבות, אלא משום דמשועבד לכך. ועיין גליון מהרש"א.

(כו) תוס' ד"ה טעמא דהעמיד, תימה דלקמן וכו'. תירץ המהרי"ט אלגזי (סקי"ט), דהרי יש לתמוה אמאי הקדימה הסוגיא לפרוך מסיפא קודם לרישא, אלא, דצריך לומר דאי הוה מקשי מרישא ומשני כדמסיק "אימא הן וולדותיהן" תו לא הוה קשיא מסיפא, ולכך נתחכמו לפרוך מסיפא ולשנויי

מהלכה על ידי שום מדה, דהכא ילפינן בהקישא מחטאות המתות דהוו הלכה. אמנם לשיטת תוס' חולין (כג:): ד"ה פרה, דמאי דאיתא בניזיר (נו.), דאין למדין קל וחומר מהלכה, אינו כלל על כל המידות, אלא על קל וחומר ובנין אב, אתי שפיר. נאולוי יש ליישב, דהכא הלימוד מהיקש שבא מחמת ייתור ואינו בגדר מדה, ועיין רש"י סוכה (לא.). ד"ה לא מקשינן, ומה שכתבו התוס' ד"ה ר"י סבר].

(יב) מתני, המקבל צאן ברזל. כתב התפארת ישראל (בועז אות א), הא דתנא ליה הכא ולא בפרק קמא גבי פטר חמור, היינו משום דאורחא דמילתא דמקבלין צאן ולא חמורים, דצאן עומד לשבח היוצא ממנו דהיינו לגיזות וולדות, אבל חמור עומד בעיקר להשתמש בגופו לרכיבה ומשא.

(יג) רש"י ד"ה המקבל צאן ברזל, בתוה"ד, ואותן ולדות שיהיו להן וכו'. כתב הלחם משנה (פ"ד מבכורות ה"ד), דלרש"י משמע דבעינן שיהיה לגוי חלק בולדות כדי לפוטרם מן הבכורה. אבל דעת הרמב"ם (שם), דאפילו אין לגוי חלק בולדות, אלא שהישראל נותן לו חלקו בדמים, סגי בהכי לפטור הולדות מבכורה. אך עיין מהרי"ט אלגזי (סקי"ח), דדייק מרש"י בבא מציעא (ע:): ד"ה וולדות פטורין, דלא פליג על הרמב"ם בהא.

דף טז ע"ב

(יד) רש"י ד"ה וולדי ולדות חייבין, בתוה"ד, כשיהיו להן ולדות בכורות ינתנו לכהן וכו'. הקשה בחידושי הגרי"ז, מאי שנא דנקט דוקא גונא דנתינה לכהן, ולא גונא דהקרבה למזבח.

(טו) מתני, ואם יש בו מקצת סימנין חייב. לעיל (ה:): איתא, דמקור הדין מדרשא ד"אך בכור שור וגו', "מ"אך חילק". ובתוס' (שם) ד"ה תלמוד לומר הקשו, לתנא דמתניתין שם, דלית ליה הך דרשא, מנא ליה דמקצת סימנין חייב. וכתבו, דלא מסתבר דפליג אמתניתין, ושוב כתבו דאי לא פליג תקשי קושיא אחריתא, עיין שם. ועיין שם בשפת אמת, ובחזון איש (סימן טז סק"ה) דתירצו קושיא תוס', ונקטו דלכולי עלמא אית להו דינא דמתניתין.

(טז) גמ', למימרא דכיון דלא נקט מרא זוזי ברשותא דמרא קיימא. הקשה בחידושי הגרי"ז מאי פריך, הא פטרינן אף הולדות שנפלו בחלק הישראל לאחר חלוקה, ועל כרחק אין הפטור משום שעדיין שייכים לנכרי, אלא משום שעבוד הנכרי. וכמו שפירש רש"י במשנה ד"ה ולדותיהן.

(יז) תוס' ד"ה אין מקבלין צאן ברזל, בתוה"ד, וקשה לפירוש הקונטרס מאי פריך הכא ואי סלקא דעתך וכו'. ובתוס' בבא מציעא (ע:): ד"ה אין מקבלין, הקשו עוד לפירוש רש"י, מאי פריך רבא לאביי בסוגיין, "לפלוג וליתני בדידה", הא עיקר מתניתין לא אתא אלא לאשמועינן דמן העכו"ם מקבלין, ורישא אינה אלא אגב סיפא.

(יח) בא"ד, ואי לא מתניתין דרבית לא הוה קשיא ליה מתניתין דהכא וכו'. ביאר המים קדושים, דכוונתם, דהא נמי אתי שפיר לפירוש רבינו תם. וביאר הראשית בכורים כוונתם, דאי לאו מתניתין דרבית היינו אומרים דמה שהבהמה משועבדת לו בשביל המעות אינו מחמת שעבוד הגוף, אלא דמתחילה חל השעבוד על הבהמה, דשייר לעצמו בה מעיקרא אותה זכות, על מנת להפרע ממנה חובו בהגיע הזמן, אלא שאם המקבל מסלקו במעות אין לו עליו כלום, אבל השתא דחזינן דהוי רבית דאורייתא, מוכח שהיא קנויה לגמרי למקבל בלא שום שיעור, דאי לאו הכי אינה רבית של תורה, נוציין לתוס' בבא מציעא (סד:): ד"ה ולא ישכיר, ולחידושי שם, ואם כן קשה אמאי נחשב יד עכו"ם באמצע. והשיב רבא, דלעולם הבהמה קנויה לישראל לגמרי, ומכל מקום חשיב יד עכו"ם באמצע מחמת שיעבוד הגוף שיש לו עליו, והאפותיקי הוא רק דבאם לא ישלם, יתפוס הבהמה בחובו חליפי שעבוד הגוף, וכיון שהבהמה היתה שלו תחילה, סגי במה שנשאר לו שעבוד זה למהיו ידו באמצע. ודייק כן בלשון התוס', דבתחילה כתבו,

מבכורות ה"ו), השמיט לגונוי דב' אוקימתות אלו. וכתב הבית יוסף (יור"ד שטו סק"ה), דנראה טעמו דפסק כר' אשי דלא איפלגו רבי מאיר ורבנן בהנך גונוי, ומפשטא דמתניתין דלא קתני אלא רחל שילדה כמין עז ועז שילדה כמין רחל, משמע נמי דדוקא בהאי גוונא פטרה, אבל בכל אינך גונוי חייבת. והקשה עליו הלחם משנה (פ"ב מבכורות ה"ו), דמכל מקום היה לו לרמב"ם להזכירם לחיוב, דאין הדבר פשוט. והשפת אמת (מובא בחידושי הרי"ם יור"ד שטו) הקשה עוד דמסתומת הרמב"ם משמע בכלהו לפטור. ובלקוטי הלכות (הכא בהערה בשולי העמוד) הקשה עוד, דעל כל פנים הוה לרמב"ם להזכירם לענין שעיר ראש חודש ושל רגלים, דאפילו רבי מאיר מודה דבעינן שיהא ממשפחת עיזים מששת ימי בראשית, וכן גבי דינא דר' אחא בר יעקב דאין לוקין על צמרו משום כלאים, הוה ליה לאשמועינן דבהני גונוי ילקה, וכן גבי יציאת ונגעים דחשיב צמר. לכך כתב הלכות הלכות, דנראה להיפך, דר' אשי סבר דבהנך גונוי מודו כולהו דהוא בכלל נדמה אף לענין בכורה, ופטור. וכן נקט החזון איש (בכורות סימן יט סק"ט). וכתב, דמתניתין אין להכריע כלום דמשנתנו עיקר דין נדמה קתני, וכל שרש יש לו ספיקות שלא נתפרשו במשנה, ואם היה דעת הרמב"ם להכשיר נמי היה לו לפרש, אלא דהרמב"ם היה מסור לקצר בכל מאי דאפשר כדי להספיק לכלול כל שרשי התורה שבעל פה שהיא עבודה בלתי טבעית בכח אנושי רק שנתן מתנה למי שזכה לכך, וכדתנן באבות (פרק ו), בלומד תורה לשמה. ז) גמ', ברחל בת רחל בת עז מר סבר זיל בתר אימיה וכו'. כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק י קונטרס הקדשים סימן כא), דיש לבאר פלוגתתם, דמאן דאזיל בתר אימיה סבר דרחל בת עז רחל היא, ולענין קדושת קרבן ובכורה פסול, דבעינן שיהא דומה לאמו, וכיון דרחל היא הרי השלישי רחל בת רחל היא. ואידך סבירא ליה דרחל בת עז היא, כמסקנת הגמ' לעיל (יב), ופסול לענין בכורה כיון דאינו דומה בצורה, ולכך אף השלישי פסול דאינו רחל בת רחל אלא בצורה, אבל במין היא רחל בת עז. ועיין שם עוד דרך, ועל דרך זו ביאר נמי האיבעית אימא דלהלן.

ח) גמ', אלא לראשית הגז ולית ליה הא דתנא דבי רבי ישמעאל וכו'. הקשה בחידושי הגרי"ז, אמאי לא מקשה מרישא, דרחל בת עז, אמאי חייב, הא מינה עז ופטור מראשית הגז אף אם יהיה צמרה רך. ועיין שם (בר"ה הנה בתוספתא), דדן לתרץ קושיא זו, דאין הכי נמי ברחל בת עז יהא חייב כיון דצמרה רך.

ט) רש"י ד"ה רבי מאיר מחייב ליתנן לכהן דחזרה שיות למקומן. ביאר בחידושי הגרי"ז, דדוקא יתנן לכהן, אבל להקריבה אינו ראוי אף דקדוש קדושת הגוף, דהא לענין קדשים הוי נדמה כדרשינן להלן מ"אחד המיוחד" וכו'. [ועיין שם עוד מה שהעיר ברש"י לעיל (ג)], ד"ה הכין]. עוד כתב, דאף דחזרה שיות למקומן הוי נדמה לענין קדשים, מכל מקום בעל מום לא הוי, דהא הוי כמינו, ולא אכפת לן שאינו דומה לאמו, ונפקא מינה דבעי מום לשחוט עליו.

י) רש"י ד"ה מודה רבי מאיר, בתוה"ד, סבר חזרה שיות למקומה. העיר הרש"ש, דמוכח מרש"י דאיירי בשעיר בן כבשה בת שעירה. ולהלן ברש"י ד"ה הני מילי, משמע דקאי על שעיר בן שעירה בת כבשה, דכתב רש"י, דלגבי אמו לא הוי נדמה דדמי לאמו אלא לגבי אמו הוי נדמה. ובעיקר מה שפירש רש"י שם הקשה בחידושי הגרי"ז, דאם כן פשיטא דפסול לראש חודש דהא אינו שעיר. וציין, דרבינו גרשום פירש לכולהו בחזרה שיות למקומה.

יא) גמ', אחד המיוחד ובא מששת ימי בראשית. הקשה החזון איש (בכורות יט סק"ו), לרבנן דסבירא להו דבכל ענין חשיב נדמה ואינו קדוש בבכורה, והכי נמי פסול לענין הקרבה, אם כן "אחד" למה לי. וכתב, דאי נימא דלרבי מאיר בכל הקרבנות פסול להקרבה, יש לומר דגם לרבנן דרשינן "אחד"

דהעמיד לאו דוקא, והדר מקשי מרישא, דאורחא דגמ' להגדיל תורה. ועיין שם מה שביאר.

כז) בא"ד, ויש לומר דלכך פירש בקונטרס במתניתין העמיד לאו ממש וכו'. הקשה הרש"ש, דמכל מקום קשה, דכמו שמפרש ברישא וולדותיהן פטורין דהיינו "של וולדותיהן", כן נפרש בסיפא וולדי וולדותיהן נמי "של וולדותיהן". ותירץ, דדוקא ברישא דנקיט בכינוי, יש לפרש דקאי על הולדות, אבל סיפא דנקיט בלא כינוי על כרחך לא קאי אלא על הצאן עצמן, ועיין שם עוד.

דף יז ע"א

א) גמ', תא שמע המקבל צאן ברזל וכו'. עיין תוס' לעיל (טז): ד"ה טעמא, דפירשו דהאי תא שמע הוא ממתניתין דלעיל (טז). אבל בשיטה מקובצת (שם אות ז) הקשה, דאם כן היתה פירכא זו צריכה להיות הראשונה. ולכך פירש, שהיא ברייתא אבל ממתניתין לא קשיא, עיין שם.

ב) גמ', איכא דאמרי הן וולדותיהן פטורין תיובתא דרב הונא. עיין באות הקודמת דלשיטת תוס' לעיל (טז): ד"ה טעמא, מאי דמקשו לרב יהודה היינו מרישא דמתניתין. וכתב החזון איש (בכורות סימן יט סק"ה), דמכל מקום האיכא דאמרי דפריך לר' הונא היא ודאי ברייתא. אבל בשיטה מקובצת (הכא אות ב) פירש בפירוש קמא כתוס' (שם), וכתב, דהאיכא דאמרי גרס הכי במתניתין.

ג) גמ', ולית ליה הא דתנא דבי רבי ישמעאל כבשים שצמרן קשה פטורין מראשית הגז. פירש רש"י ד"ה מגז כבשי, דהך עז בת רחל צמרה קשה דצמר עיזים קשה הוא. אמנם בחידושי הגרי"ז הקשה, מנא ליה להש"ס דלא יהא צמרה רך ונימא דבהא מחייב רבי מאיר. ותירץ, דאף דלענין החיוב מצד "המין" כיוון דהווי מקצת שה סגי, אבל נאמרה עוד הלכה דבעינן "צמר", ועז שאין לה אותו צמר, כיוון שצמרה קשה, אפילו יהא הצמר רך תהיה פטורה, כיון דאינו הצמר המחוייב. ועיין שם שהאריך להוכיח כן מהראב"ד (פ"י מבכורים ה"ז). וכן כתב החזון איש (בכורות סימן יט סק"ח).

ד) תוס' ד"ה ולית ליה, לא הוה מצי למיפרך וכו'. עיין לקמן אות יד מה שהבאנו בשם החזון איש. וכתב החזון איש (סימן יט סק"ח), דמשמע בתוס', דדבריהם אף למאי דאמרי אמוראי דכל מקום שנאמר "צמר" איתקיש לפשתים ופסול נדמה, ואם כן צמר נדמה פסול לשרת, דמכל מקום לראשית הגז סגי במין הראוי לשירות. ולפי זה עז בת רחל וצמרה כרחל צריכה להיות חייבת בראשית הגז, ואם כן הקשה מאי פסיקא ליה למקשה דברייתא איירא בנשתנה צמרו. וכתב, דאפשר דאם לא נשתנה צמרו חשיב מקצת סימנים דומה לאמו, [והיינו דרבנן היו מודים דחייב בראשית הגז, ועל כרחך דפלוגתייהו בנשתנה]. וסיים, דמכל מקום לשון התוס' משמע, דאליבא דאמת אף לענין ראשית הגז כל שפסול לשרת פטור, אלא דלא פסיקא ליה למיפרך.

ה) רש"י ד"ה חוששין לזרע האב, בסוה"ד, חייב הואיל וזה דומה לו. וכן הוא ברבינו גרשום. אבל תוס' ד"ה ברחל סברי, דאפילו אין דומה לו חייב, ולרבותא נקט דילדה מין עז. והקשה השמן רוקח לשיטת רש"י, דבחולין (ע"ט), מבואר גבי כלאים דאף באין דומה לאביו כלל חיישינן לזרע האב. ותירץ, דדוקא גבי "אותו ואת בנו" דהקפידה תורה על היחוס והתולדה, אמרינן דאם אינו דומה כלל לאביו לא חשיב בנו, אבל גבי כלאים וכדומה דהקפידה תורה על המין, חיישינן לזרע האב אף באינו דומה לו.

ו) גמ', והכא במאי עסקינן ברחל בת רחל בת עז וכו'. הרא"ש (סימן ב) הביא להאי אוקימתא, וכן האוקימתא דרחל בת עז בת רחל, ופסק בתרייהו כרבנן לפטור, וכן פסק הטור (יור"ד סימן שטו סעיף ה). אבל הרמב"ם (פ"ב

דף יז ע"ב

(יט) **תוס' ד"ה זכר ונקבה, בתוה"ד**, ומודה רבי יוסי הגלילי הכא וכו' בטלה בכורתו לגמרי וכו'. כתב הרש"ש, דנמצא, דלרבי יוסי הגלילי הוה קל יותר מרבנן, דלדידיה הזכר חולין גמור, כיון דודאי יצאו יחד ונקבה פטרתו, מה שאין כן לרבנן דהוה ספק וירעה עד שיסתאב, וכדפירש רש"י בד"ה זכר ונקבה אם תמצוי לומר דכרכתו אחותו לא הוה חציצה, או כמו שחילקו תוס' לעיל (ט) ד"ה אמר רב.

(כ) **בא"ד, שם. כתב בחידושי הגרי"ז**, דמלשון **התוספתא** (פ"ב ה"ה), "ילדה זכר ונקבה ואינו ידוע איזה מהן" משמע דלא כתוס', וכן בכמה מקומות שם דקתני זכר ונקבה, קתני "אינו ידוע". ומשמע, דבאינו ידוע דוקא איירי, אבל לרבי יוסי הגלילי דידוע שיצאו יחד, הזכר היא חייב בכבורה.

(כא) **תוס' ד"ה אפשר לצמצם, בתוה"ד**, אלא הכי קאמר אי אפשר לברר צמצום דבידי שמים. [ולרבי יוסי הגלילי אפשר למדוד ולדע]. הקשה **בחידושי הגרע"א**, לפי זה, היאך אמרינן לעיל (ט), גבי חמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים דהווי דלא כרבי יוסי הגלילי, הא התם לא ראו הלידה כדמוכח בכולה מתניתין התם, ובתוס' (שם) ד"ה מאן, ואם כן היאך תלי בפלוגתייהו. ועיין עוד בראשית בכורים.

(כב) **בא"ד, דתיפוק לי דבלאו הכי היה אסור מספק** (בפרוץ מחצה ובשחט מחצה) משום דשמא שייר רובא. הקשה **המנחת חנוך** (מצודה קט אות ג), דכיון דלפי ראות עינינו אין כאן שיור רובא, אם כן יש לדמותו לכלים דאמרינן "רחמנא אמר עביד" וכו'. ותירץ **הקהלות יעקב** (סימן יח), דדוקא גבי כלים דבעינן לא פחות ולא יותר, על כרחך אמר רחמנא לפי עיני הרואה, אבל במחיצה ושחיטה דמצי למיעבד ברווח אין הכרח דתלתה תורה בראות העינים.

(כג) **בא"ד, והרב רבי שמעון מיינבלא וכו'. ובתוס' עירובין (ה):**, ד"ה וספק דבריהם להקל (בנמשך לדף ו) כתבו, דהוי כעין ספק ספיקא. ובשו"ת באר יצחק (יור"ד לא ג) הוכיח מזה, דמהני ספק ספיקא משם אחד, ודלא כתוס' כתובות (ט) ד"ה ואי בעית דכתבו, דלא מיקרי ספק ספיקא.

(כד) **גמ', בידי אדם מאי. הקשה המנחת חינוך** (מצודה קט), אם אי אפשר לצמצם בידי אדם היכי משכחת ללאו ד"במתכונתה לא תעשו" דקטורת ושמן המשחה, דבעינן מכון כמצותו. ותירץ, דכי היכי דאמרינן גבי מזבח וכלים דרחמנא אמר עביד וכו', הכי נמי התם. ובקהלות יעקב (סימן יח) כתב, דלגבי חיובא לא בעינן לסברא דרחמנא אמר עביד וכו' אלא כיון דכשר למצוותו שלא בצמצום, חשיב במתכונתו לגבי חיובא.

(כה) **גמ', תא שמע חוט של סקרא וכו' דמרווח בה פורתא. הקשה בחידושי הגרי"ז**, הא כתיב בקרא (שמות כו ה) "והיתה הרשת עד חצי המזבח", ואם כן איך אפשר לומר דמרווח פורתא. ותירץ, דכבר כלול בהא דאמרינן בסמוך "תא שמע מכלים ומזבח". ועיין לקמן אות ל.

(כו) **רש"י ד"ה דמרווח, בתוה"ד**, כגון שעשו את החוט רחב מאחר שמדדוהו והתחילוהו באמצע הרחיבוהו למטה ולמעלה. מדברי רש"י שכתב שהרחיבוהו למטה ולמעלה משמע כדברי **הערוך השולחן** (קדשים ס"ה כא) **והעזרת כהנים** (מידות פ"ג מ"א ד"ה וחוט), דלאו חוט ממש היה, אלא היה צבוע בסיקרא, דק כחוט, ועל כן נקרא חוט. וכן משמעות הלשון "חוט של סיקרא" דהסיקרא הוא החוט. ועיין באות הבאה.

(כז) **בא"ד, שם. כתב הדרך חכמה** (פ"ב מבית הבחירה ה"ט בביאור ההלכה ד"ה וחוט של סיקרא), דדעת הרמב"ם דבידי אדם אי אפשר לצמצם (והאריך בזה בנחל איתן סימן ז' ס"ג סק"א), וקשה למה השמיט הרמב"ם (שם) דמרווח בה פורתא. והביא **דהתוספות יו"ט** (מידות פ"ג מ"א) כתב, שרמזו במאי דכתב "כששה טפחים". אבל הביא דבכתב יד הגירסא בששה טפחים. ובציון ההלכה (שם סק"ז) כתב, שיש לחוטין שיעורין ויש הרבה

להכי, ואפליגו אי ילפינן קדושת בכורה מקדשים, אבל למאי דמשמע ברש"י ד"ה ואי מהתם, ותוס' ד"ה בשעיר של ראש חדש, דשאר קרבנות אף לרבי מאיר כשרים (עיין באות הבאה) ליכא למימר דרבנן מודו להך דרשא ומינה ילפי לקדושת בכורה, דהא הוה דין מיוחד בשעירין לפסול. וכתב, דאפשר דרבנן דרשי אחד מיוחד כדאמר **בימוא (ע:)**, אבל צריך עיון מנא ליה לר' יוחנן דרבי מאיר פליג עלייהו.

(יב) **גמ', הוה אמינא הני מילי לגבי קרבן חובה אבל נדבה לא צריכא. כתב החזון איש** (בכורות סימן יט סק"ו), דיש לפרש דהשתא דאיכא תרי קראי פסול בכל הקרבנות. אבל כתב דמלשון **רש"י ד"ה ואי מהתם, ותוס' ד"ה בשעיר**, דכתבו דלאו דוקא שעיר ראש חודש אלא אף בכל השעירין, משמע דלשאר קרבנות כשר לרבי מאיר דכי היכי דאמר דלא הוה נדמה וחזרה שיות למקומן לענין בכורה הכי נמי לענין קרבן. ועיין בהערות להגרי"ש אלישיב.

(יג) **גמ', הכל מודין דאין לוקין על צמרו משום כלאים כו' הכל מודים שצמרו פסול לתכלת. נסתפק המנחת חנוך** (מצודה תקח אות ו), מה דינו של האי צמר לגבי בגדי כהונה, דאפשר דכיון שנקרא צמר כשר אלא דהכא פסול משום דאיתקש לפשתן, אם כן לבגדי כהונה שפיר דמי, עיין שם שדן בדבר והסיק דכשר לבגדי כהונה. ובחידושי הגרי"ז הקשה עליו, דמאחר שאינו כלאים, על כרחך דאינו צמר כלל.

(יד) **גמ', דאין לוקין על צמרו משום כלאים וכו'. כתב החזון איש** (סימן יט סק"ח), דתרתני שמעינן מהכא, א. דצמר של נדמה לא הוה צמר, ואף מרחל בת עז בת רחל. ב. דצמר לא במהותו תליא אלא באמו, דכיון דסתם צמר הוא של רחלים, הרי כשאמרה תורה "צמר", הוה כמו דכתיב "רחלים". וכתב, דמשמע דלא מהני מקצת סימנים דומה לאמו, ואפילו לא נשתנה צמרו לא יחשב צמר, דאי דוקא בנשתנה צמרו, אם כן אין סברא למעט רחל בת עז בת רחל שהרי עכשיו לא נשתנה צמרו, אלא על כרחך צמר של נדמה אימעיט דהוה כצמר גמלים ושאר מינין, עיין שם עוד.

(טו) **גמ', שם. כתב הרמב"ם** (פ"י מכלאים ה"ב), דמכל מקום אסור מדבריהם משום מראית העין. וכתב **הכסף משנה**, דהיינו משום דלא גרע משירים וכלך דאסורים משום מראית העין. ואף דלישנא דגמ', דאין לוקין משמע דאיכא איסורא דאורייתא, מכל מקום כיון דלא אשכחן לה רמו בתורה אין לומר כן. ועיין בביאור הגר"א (יור"ד סימן רצח סק"ז).

(טז) **גמ', הכל מודים שצמרו פסול לתכלת. כתב המעדני יו"ט** (אות ס), דלאו דוקא תכלת אלא הכונה לציצית. והביא מכמה דוכתי דקרינן לתכלת ציצית, ועיין עוד דברי חמודות (אות ז). ועיין נמי בביאור הלכה (סימן ט' ד"ה רחלים).

(יז) **מתני', רבי עקיבא אומר משמנין ביניהן והשני ירעה עד שיסתאב. כתב התפארת ישראל**, דהא דקתני "השני ירעה עד שיסתאב" היינו סתמא דמתניתין וקאי אף לרבי טרפון. אכן **הרש"ש לקמן** (עמוד ב') **ברש"י ד"ה וחיוב במתנות**, דייק מהא דכתב רש"י **עלה** דסתם משנה היא, דהא דקתני הכא "ירעה" אינו סתם משנה, אלא דוקא לרבי עקיבא, אבל לרבי טרפון הוא מותר בלא רעייה. וכתב, דכן משמע **בתוס' יו"ט**. וביאר דקל וחומר הוא, דאם אמר רבי טרפון שמוציאין ממנו הבכור על ידי סברתו **דלקמן** (יח.), דמאן דבריא נפק ברישא, כל שכן באיסורא דלכולי עלמא אזלינן ביה בתר רובא. ועיין עוד לקמן (יח.) אות ד.

(יח) **[רש"י ד"ה והשני, בתוה"ד]**, אי נמי בזמן הבית מיירי ודכהן לא חזי להקרבה וכו'. ואף דבכור קרב שלמים, לא אמרינן דיקדישו לשלמים ויקרב על תנאי, כיון דשלמים ניתנים ב' מתנות שהם ד' ובכור במתנה אחת, ועיין **זבחים (עא:)**, וברש"י שם ד"ה **נתערבו**, דבכור ומעשר שנתערבו בשלמים לא יקרבו כיון דחלוקים במתן דמם].

חרס אי אפשר לצמצם משום הגומות. ותיריך המלא הרועים (שם), דתוס' לשיטתם הכא בתוס' ד"ה אפשר, דלכולי עלמא יכול להיות שהוא מצומצם, אלא דנחלקו אם אפשר לידע ולעמוד על כך, ולכן כתבו דבכלי חרס אף רבי יוסי הגלילי מודה דאי אפשר לעמוד על זה, אמנם אליבא דרש"י בסוגיין ד"ה בידי אדם צדקו דברי המהרש"א.

(ג) גמ', תא שמע נמצא מכוון בין שתי עירות וכו' לאו משום דקסבר בידי אדם אפשר לצמצם. פירש רש"י ד"ה אפשר לצמצם, בתוה"ד, דאי אי אפשר לצמצם, אלא ודאי אחת קרובה מחברתה אמאי מביאות שתי עגלות וכו'. והקשה בחידושי הגרי"ז, דכיון דהדין הוא לידע מי הקרובה על ידי מדידה, מאחר שעל פי מדידה אי אפשר לצמצם, שפיר חשיב דשתיהם קרובות.

דף יח ע"א

(א) גמ', דתנא קמא סבר אי אפשר לצמצם. פירש רש"י ד"ה אי אפשר, דכל אחת אומרת אני איני קרובה. ולכאורה צריך עיון, דכיון דמספקינן בכל אחת שמא היא הקרובה, נימא ספק דאורייתא לחומרא ותביא כל אחת מספק. ואכן רבינו גרשום כתב טעם אחר, דכיון דאי אפשר לצמצם הויין שתיהן רחוקות כדאמרין גבי תנור. ועיין מה שכתב בספר יד בנימין בשם הגרי"ש אלישיב.

(ב) גמ', והכא בקרובה ולא קרובות קמיפלגי וכו'. כתב בחידושי הגר"ט בבא בתרא (סימן קע"ב), דיש להסתפק בהא דאולינן בתר העיר הקרובה, אי החיוב הוי מטעם ודאי, דהקרוב מברר לן הספק, או דילמא דאפילו אי הוי רק ספק, מכל מקום כיון דמסתבר דההורג בא מהקרובה לכך היא מביאה העגלה. וכתב, דיש לומר דבהא איפלו תנא קמא ורבי אליעזר, דלרבי אליעזר מביאין שתיהן, אף דלא שייך למימר שההורג בא משתיהן, מכל מקום כיון דתרייהו בספק, דין כל אחת להביא, ואין אחת פוטרת חברתה, כיון דאי אפשר לתלות באחת יותר מבחברתה.

(ג) גמ', דתנא קמא סבר קרובה ולא קרובות. הקשה החזון איש (בכורות סימן יט (ד) סק"א), מאי שנא מהא דאמרין לעיל (ט), ביצאו שניהם כאחת דאי לא דרשינן "הזכרים" אחד מיהא קדוש. ותיריך, דהתם כל אחד באפי נפשיה ראוי להיות בכור שלא קדמו ולד אחר ואיהו פטר רחם, אלא שלא אמרה תורה "שנים", אבל הכא כל עיר לא נתייחדה למירמי עלה החטא, כיון דאיכא עדיין עיר אחרת לספוקי בה.

(ד) גמ', מאי טעמא דרבי טרפון קא סבר ההוא דבריא נפק ברישא. עיין לעיל (יז). אות יז. ובחזון איש (בכורות סימן יט (ד) סק"א) נקט כדעת התפארת ישראל, ד"השני ירעה" היינו נמי לרבי טרפון. והקשה, דאי הוי רוב גמור אמאי ירעה. ותיריך, דאפשר דלא הוי רוב גמור, ומכל מקום מהני האי סברא למיהב לכהן היפה משום "עני ורש הצדיק" כדאמרין בחולין (קלד). בספק לקט, וכיון דהכא אין חזקת פטור לא אמרינן המוציא מחברו עליו הראיה.

(ה) תוס' ד"ה אדאכלת כפנייתא, בתוה"ד, אלא אומר דהכי פירושו וכו'. כתב הרש"ש, דצריך להוסיף אלא אומר ב"י, וביאר דהכוונה על דרך שאמר ר' אדא בר אבא בבבא בתרא (כב), אדמגרמיתו גרמי בי אביי תו אכלו בשרא שמינא בי רבא. ובשו"ת חוות יאיר (סימן קנב) כתב, דכפנייתא הם תמרים שלא נתבשלו כל צרכם, וקאמר ליה דהיה לך להמתין לסיפא להווכח דכהן יטול כחוש, כי היכי דבתמרים צריך לחכות לגמר בישולם.

(ו) גמ', מאי טעמא דרבי מאיר. כתב רבינו גרשום, דלרבי עקיבא לא צריך למיבעי מאי טעמא מחייב, משום דכיון דמצריך ליה רעייה ומסתאב, ודאי דינו שחייב במתנות הואיל ואסתאב. ועיין בגליון מה שהעיר עליו. [ולכאורה יש להעיר עוד, דמאי טעמא לאחר שנסתאב פשיטא דחייב במתנות, הא לא גרע משאר פסולי המוקדשין דנתמעטו ממתנות, דאיתקש לצבי ואיל לעיל (טו), וכמבואר מפירוש רש"י הכא ד"ה וזבין ליה].

חוטין עבים, כדתנן בכלים (פרק כט). אך הקשה, דאם כן מאי פריך בגמ'. ותיריך, דהרמב"ם לא פירש לשינויא דגמ' כרש"י, אלא דההזאות אין מוין סמוך ממש בחוט הסיקרא אלא משהו למעלה ממנו או למטה ממנו, וכיון שפסק דאי אפשר לצמצם אם כן לא שייך להזות על החוט ממש, וצריך מעליו קצת ומתחתיו קצת, וממילא על כרחק אינו עושה שלא כדיון, ולפי זה אתי שפיר אפילו אם הוא בחוט השערה ממש, והגמ' אזלא כמאן דאמר כנגד החוט ממש. וכתב, דלראשונים דפסקו דאפשר לצמצם בידי אדם, אפשר לנגוע בחוט למטה ולמעלה. ועיין מעשה רוקח. ועיין לקמן אות ל.

(כח) גמ', תא שמע ממדת כלים ממדת מזבח. פירש רש"י ד"ה תא שמע ממדת כלים, דאמר רחמנא "ועשית שלחן וכו'". והעיר בחידושי הגרי"ז, מאי שנא דנקט רש"י שולחן והאי קרא, טפי משאר כלים. ועיין ברבינו גרשום שפירש, דאית ביה ב' אמות וחצי, אלמא דבעינן לצמצם כי ההוא שיעורא. והעיר בחידושי הגרי"ז, דמאי קשה מחצי, יותר מאמות שלמות. עוד העיר, מאי שנא דפריך ממזבח וכלים דוקא, ולא מהמשכן כולו דלכל היו מידות.

(כט) גמ', שאני התם דרחמנא אמר עביד וכו'. כתב החזון איש (בכורות יט סק"א), דאף על גב דריבוע מעכב כדאיתא בזבחים (סב), ואי אין מידתו מצומצם אין ריבועו מצומצם, מכל מקום כל שאינו ניכר אינו פוסל. והקשה, דאם כן נדרוש "הזכרים" כרבי יוסי הגלילי, ונימא דכי מדמית דיצאו שני ראשיהן כאחת תקדיש שניהן. ותיריך, דנהי דלא נמנעו מלהצטוות לנו מדות וריבוע על פי הצמצום המדומה, מכל מקום במקום דשרש המצוה אינה צריכה צמצום, אין סברא למידרש קרא על ספקות שארעו ולחדש שיוקדש אותו שלא פטר רחם מפני חסרון ידיעתו.

(ל) גמ', דרחמנא אמר עביד ובכל היכי דמצית למיעבד ניחא ליה. כתב הצאנן קדשים, דהא דלעיל גבי חוט של סיקרא לא משני הכי, היינו משום דחוט דרשינן בזבחים (נג), מדכתיב "והיתה הרשת עד חצי המזבח", ומשמע דקפיד רחמנא שיהא דוקא עד חצי המזבח. והרש"ש כתב, דגבי חוט מקשינן כיון דמקרא ד"להבדיל" משמע דהיו נותנים הדמים סמוך לחוט מזה ומזה, ואם אי אפשר לצמצם הוה לן להרחיק ממנו כדי לצאת מהספק. ובחידושי הגרי"ז כתב, דדוקא גבי מידות שייך לומר רחמנא אמר עביד וכו', אבל גבי חוט הסיקרא לא יחייב, דסוף סוף יש מקום שאי אפשר לצמצמו והוה ספק אם שייך לכאן או לכאן, ולכך צריך לארווח בה פורתא שלא יתנו שם דמים. עיין שם עוד. אבל החק נתן כתב, דשינויא דהכא מהני אף לדלעיל אלא דבלאו הכי משני שפיר. ועיין לעיל אות כז.

(לא) גמ', הכל בכתב מיד ה' עליו השכיל. כתב רש"י ד"ה הכל בכתב, דלא גרסינן ליה הכא. אבל בשיטה מקובצת (אות א) הביא דבספרים ישנים גרסי לה. וביאר בחידושי הגרי"ז, דבהאי קרא מבואר דלא רק התבנית היה בכתב מיד ה', אלא העשייה גופא נעשתה על ידי רוח הקודש, וציון לרש"י ערכין (י): ד"ה אל יתהלל, ולילקוט שמעוני (דברי הימים אות תתרפא), וביאר, דכונת הגמ' לומר דאין להוכיח דאפשר לצמצם כיון דהעשייה היתה על ידי נבואה, ועיין בדבריו שהאריך, והסיק דמאי דאמרין "היכי דמצית למעבד ניחא" היינו לגבי כלים וכדומה, אבל גבי מזבח דהיה נביא ואורים ותומים והיה מדוקדק בעינן דוקא לשינויא דהכל בכתב. ורבינו גרשום פירש, "דלא יחב מדה אלא בציווי בעלמא כדכתיב הכל בכתב וגו'", ומבואר דהוא ראייה לתירוץ. וכן משמע בשיטה מקובצת דלעיל.

(לב) גמ', שאני כלי חרס הואיל ויש בו גומות. כתבו תוס' בחולין (יח): ד"ה לפי, דאף רבי יוסי הגלילי מודה בכלי חרס דאי אפשר לצמצם, כדקאמר הכא, דאית בו גומות. והקשה המהרש"א (שם), דאין הדבר מוכרח, כיון דאפשר דלרבי יוסי הגלילי דאפשר לצמצם בידי שמים, אף בכלי חרס אפשר לצמצם, ודוקא לרבנן דאי אפשר לצמצם בידי שמים אמרינן דכלי

המנויין מדאורייתא ברובא בטיל, אם כן נהי דרבנן אמרו דלא ליבטיל, היינו דוקא לחומרא, אבל לקולא לפטור ממתנות לא אמרו. ורש"י סבר, דכיון דהטילו עליו קדושת מעשר מדרבנן דלא לימכר באיטליו, שוב מהני אף לדאורייתא להפקיע ממתנות, כהך דירושלמי שקלים (פ"א ה"ב).

(יג) גמ', הכל מודים מאן רבי מאיר פשיטא. הקשה המצפה איתן, מאי פשיטותא, הא איכא למאן דאמר אליבא דרבי מאיר בחולין (קלד.), דמחייב בספק לקט למיתב לעניים, ומפרש טעמא דקמה בחזקת חיובא קיימא, ואם כן מחייב נמי בספק מעשר במתנות, דבחזקת חיובא הוה קודם שגולד הספק. וכן תקשי לר' פפא הכא דקאמר דרבי מאיר פוטר בספק מעשר. [ואולי יש לומר, דאף מכא האי קושיא לא פירש רבינו גרשום כרש"י, עיין באות הקודמת].

(יד) גמ', משל דרבי טרפון וכו' שמניח רועה ביניהם וכו'. כתב רש"י ד"ה שמניח רועה, דמתניתין נמי דקאמר רבי טרפון יחלוקו כגון שאותו ספק בכור החי נמסר לרועה וכו'. והקשה המהרי"ט אלגזי (סקכ"ב), כיון דלבעלים יש טובת הנאה, אמאי לא קאי ברשות בעלים, הרי הרועה חייב להחזיר להם והם יתנו למי שירצו, ומה שייכות יש לכהן דעלמא לבוא לרועה שיתן לו הבכור, עיין שם שהאר"י בזה. ותיירץ הראשית בכורים, דרש"י אזיל למאן דאמר טובת הנאה אינה ממון לענין ירושה, והכי נמי לענין שומרים, וממילא כשהפקיד בכור שלו אצל הרועה לא נחשב שהוא המפקיד ואין המקום נקנה לו, דהא גוף הבכור אינו שלו, ובכך איבדו את הטובת הנאה שלהם. עוד כתב, דאכן ברמב"ם (פ"ה מבכורות ה"ה) מבואר דפירש הסוגיא בגוונא דלית ליה טובת הנאה, כגון דהפקיד שניהם אצל הרועה ונתן לו רשות ליתן אחד לכהן, או שהראה לו הכהן שהבטיח ליתן לו.

(טו) תוס' ד"ה שמניח רועה, בתוה"ד, ואם רוצה לומר מסתלק וכל דאליים גבר וכו'. יש לפרש, דתוס' נסתפקו הוא בסברא דכל דאליים גבר, דלדעת הרא"ש בבבא מציעא (פרק ראשון סימן א), דמי שטוען אמת ימסור נפשו על החפץ יותר, לא שייך הכא, דהא הטוענים נמי אינן יודעים האמת, אבל לטעם דדבר שאין בית דין יכולים להכריע מניחים הדבר כמות שהוא, הכא נמי כן. ועיין בט"ז (ח"מ ריש סימן קלט), שהוכיח דגם לדעת הרא"ש איכא דוכתי דתיקנו כל דאליים גבר בגדר תקנה, אף דלא שייך האי טעמא. ועיין תוס' לקמן (מח.). סוד"ה דאמר ר' אסי. ועיין עוד בחידושי הגרע"א הכא שביאר ספק התוס'.

(טז) גמ', רבי טרפון סבר אקנויי קא מקני ליה בחצירו וכו'. עיין רש"י ד"ה אקנויי אקני ליה, וד"ה דניחא ליה. וכתב החזון איש (בכורות סימן יט סק"ג), דמבואר מדבריו, דבעינן תרתי, א. שיקנה הבעל הבית חצירו לכהן כדי שיוכל לזכות בבכור מיד כשיוולד. ב. שיקנה לרועה זכות השתמשות לרעות בכורו בחצר, וטעמא, כיון דאם היה מקנה לו רק עד אחר לידת הבכור, אם כן כשמת אחד מהן ונולד הספק על החי, הרי עומד ברשות בעלים ומצי אמר ליה לאו בעל דברים ידידי את. ואם לא ישאיל לו לקנות הבכורים, אף דישאיל לו לגדלם, מכל מקום כיון דלא זכה בהו הרועה, כשימות אחד מהן אין דין בעל הבית עם הרועה אלא עם השבט, ולכך בעינן תרתי. וכתב המהרי"ט אלגזי (סקכ"ב), דמדברי רש"י מבואר דהמצוה דניחא ליה היינו מצות גידול בכור של כהן. אבל בחידושי הריטב"א הישנים בבבא מציעא (לו:) מבואר, דהמצוה היא מצות נתינת הבכור לכהן, דמקנה לו מקום בחצרו וזוכה בבכור מדין חצר. וכתב, דמכל מקום שניהם שוים דעיקר הקנאת החצר הוא כי היכי דליקני הכהן מדין חצר. אבל כתב, דברבינו גרשום מבואר, דההקנאה אינה כי היכי דליקני הכהן מדין חצר, כי אם העיקר הוא המצוה דנותן לו רשת לגדל בכורו שם. ואם כן אין צריך הקנאה אלא נתינת רשות, ומכל מקום כיון דההקנאה היא בדרך שאלה

(ז) גמ', הואיל וכהן בא עליו משני צדדין. הקשה בספר חלקת יואב (קו קבא דקשוייתא סימן ע), אמאי חייב במתנות, הא כששחט הבכור הוי שינוי, והוה ליה ליפטור כמו בלא הספיק ליתנו לו עד שצבעו. ובראשית בכורים תירץ, דלא קשיא מידי, דהא כתב הר"ן בחולין (מו: מדפי הרי"ף) דהא דלא הספיק ליתן לו עד שצבעו פטור, היינו דוקא בנתכוין ליקח מתנות כהונה לעצמו ולהפקיע מצותו, ואם כן הכא שאם היה יודע שחייב לא היה עושה כן, לא קנה בשינוי.

(ח) רש"י ד"ה וזבין ליה, בתוה"ד, ובכור שמכרו כהן לישראל פטור מן המתנות דאיתקש לצבי ואייל. אכן רש"י בחולין (קלב.) ד"ה ואם אחד שוחט כתב, דפטור מן המתנות מטעם דאין קדושה חלה על קדושה, וכבר העיר כן הרש"ש (שם).

(ט) גמ', עשו שאינו זוכה כזוכה. כתב רש"י בגיטין (ל.) ד"ה עשו את שאינו זוכה, דאף כאן מצד התקנה עשו כן. והקשה הראשית בכורים, מה טעם תקנו שיפטר, הא ממה נפשך חייב ליתן המתנות. ותיירץ, דעשו כן כדי שיקיים מצות נתינה, דאף שמחמת ספק נותן בכור אחד לכהן ואין כאן גול השבט, מכל מקום אינו מקיים מצות נתינה בודאי, דשמא אותו שנתן אינו הבכור, ועל כן עשו את שאינו זוכה כזוכה, וכשנוטל אחד מחליף בו את הבכור אם האמת שאינו בכור, ונמצא דקיים מצות נתינה. אבל הקשה, היאך מהניא ההחלפה, הא אם לא קיבל הכהן את הבכור לא עשה בו קנין, והיאך יצא הישראל ידי הנתינה. ואין לומר דמהני מדין "הפקר בית דין", דמה הועלנו, הרי אין הוא הנותן אלא הבית דין. אלא תירץ, דכיון דנדודע שהוא רצונו האמיתי אין צריך קנין, וכדרך שכתבו תוס' לקמן (עמוד ב') ד"ה אקנויי. עוד כתב דלדבריו יש לבאר כונת תוס' ד"ה עשו, דכתבו דטעמא דרבי יוסי בבבא מציעא (יב.) אינו כדחכא, דהתם הוא משום הפקר בית דין, מה שאין כן כאן, ועיין שם עוד. אבל השמן רוקח כתב, דטעמא דרבי יוסי משום דקסבר דאי מחייבת ליה אתי לידי גזיה ועבודה, והא דמפקינן לה בגמ' מהאי טעמא, היינו כיון דלא אמר כן אלא היכא דחליפיו ביד כהן דשייך לומר דכאילו זכה בו, אבל לעולם היינו טעמי.

(י) גמ', שם. עיין באות הקודמת בשם הראשית בכורים, דדן אם יש לבאר דמועיל מדין "הפקר בית דין". אמנם עיין בדבר אברהם (סימן א ענף ה), שהביא פלוגתא אי בית דין מצו אף לאקנויי, או רק להפקיר. ועיין עוד שדנו בכך בשו"ת הגרע"א (סימן רכא) ובמחנה אפרים (זכיה פרק ד).

(יא) תוס' ד"ה עשו את שאינו זוכה, בתוה"ד, והשתא למאי דפרישית לא קשה מידי וכו'. אבל תוס' בגיטין (יג.) ד"ה והא, וכן בתוס' שם (ל.) ד"ה כיוחאדה, כתבו, דאף דפסק שמואל כרבי יוסי, מכל מקום מסתבר לאוקמי מתניתין אפילו כרבנן.

דף יח ע"ב

(יב) גמ', הכל מודים בספק מעשר שפטור מן המתנות. פירש רש"י ד"ה בספק מעשר (נדפס בעמוד א'), כגון שקפץ אחד מן המעושרין לתוכם. אבל רבינו גרשום פירש, כגון קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי וכו' דהתשיעי נאכל במומו והוא הספק מעשר, עיין שם. [ויש בדבריו טעות סופר שכתוב "קרב במומו" וצריך להיות "נאכל במומו"]. וכתב הראשית בכורים, דלפירוש רבינו גרשום, הא דקרי ליה ספק מעשר, היינו, כיון דיש בו צד מעשר ואינו מעשר גמור. עוד ביאר, דנייד מפירוש רש"י, משום דקשיא ליה, דנהי דבעלי חיים לא בטלי, אבל לענין מתנות אנו דנים אחר ששחטו, ואם כן יתבטל המעשר ברוב ויהיו חייבים כולם במתנות. וכתב, דבדעת רש"י יש לומר, דאין בשר שחוט מתבטל בבעלי חיים, כיון דהוי דבר הניכר, או דסבירא ליה דחיוב מתנות לא חייל אלא בראוי לחול בשעת שחיטה. עוד כתב לפרש פלוגתייהו באופן אחר, דרבינו גרשום סבר דבקפץ אחד מן

הדרק היוזמי

מסכת בכורות דף יח – דף יט

ז כסלו – ז כסלו התשע"ב

דף יט ע"א

(א) **מתני'**, יוצא דופן וכו' שניהם ירעו עד שיסתאבו. הקשה הלחם משנה על הרמב"ם שכתב (פ"ד מתמורה ה"ח), דולד קדשים שיצאו מדופן יפדו, ומשמע בלא מום, הא הכא בעינן שיסתאבו, וביאר, שאין לך מום גדול מזה. וזהו דהכא לרבי טרפון בעי שיסתאבו, היינו משום דאיהו מספקא ליה אי יוצא דופן קדוש, אבל לרבי עקיבא דפסול הכי נמי דלא בעי מום, וכבר כתבו התוס' בחולין (לח). ד"ה **כי יולד**, שהמקור דיוצא דופן פסול למזבח נלמד מבכור.

(ב) **גמ'**, רבי טרפון מספקא ליה בכור לדבר אחר וכו'. יש להקשות, דבתוס' חולין (קלא:), ד"ה **תא שמע** כתבו, דלא משמע שיהא ספק לתנא. וכן כתב היר רמה בסנהדרין (מג.), דבתנאים ראשונים לא אמרינן דמספקא להו, אלא דוקא באמוראים או בתנאי בתראי. [אמנם עיין ביד מלאכי (אות תקו), דמייתי מברכות (לו.), דבית שמאי מספקא להו]. והראשית בכורים כתב, דלרבי טרפון אינו ספק, אלא יש בו מקצת בכור ומקצת פשוט, והוה ליה קדושה קלושה, ועל כן אי אפשר לשוחטו לא בפנים ולא בחוץ. והוכיח כן מהא דכתב הרמב"ם בהלכותיו דהלכה כרבי עקיבא כיון דהלכה כמותו מחבירו, ואם איתא דרבי טרפון מספקא ליה, הא כלל לא שייך למפסק כוונתיה, כמבואר בחולין (לו.). והרא"ש (סימן ה) כתב, דהלכה כרבי עקיבא כיון דהוי סתם משנה. וכתב המעדני יו"ט (סק"ג), דכתב כן לרווחא דמילתא, דהא בלאו הכי הלכה כרבי עקיבא מחבירו. ועיין עוד מה שכתב בראשית ביכורים בדברי הרא"ש.

(ג) **תוס'** ד"ה **כיצד קדש לי**, בתוה"ד, ור"י מפרש דלאביי בכור פטר רחם. המהרש"א בחולין (פח:), פירש ככוונת ר"י, דנראה לו דחוק לדעת אביי, כיון דאית ליה בכור לדבר אחד לא הוי בכור, אמאי חשיב לתיבת "בכור" כלל טפי מתיבת פטר רחם, הא כמו דמפטר רחם אימעיט כל מילי חוץ ממלתא חדתא דהיינו יוצא דרך רחם אחר יוצא דופן, הכי נמי מבכור אימעיט כל מילי חוץ ממלתא חדא דהיינו יוצא דופן גופיה. ולכך פירש בדעת אביי, דתריייהו הוו כלל ותריייהו הוו פרט, דבכור לא משמע טפי כללא מפטר רחם, ועיין עוד מה שפירשו החזון איש (סימן יט סקי"ד) והמים קדושים.

(ד) **בא"ד**, ורבינו תם מפרש וכו'. ביאר החזון איש (בכורות סימן יט סקי"ד), דלא ניחא ליה לחלק בין כלל ופרט דהכא לשאר כלל ופרט, משום דלעולם ה"כלל" צריך ל"פרט" כדי לצמצם את הכלל. ולכך פירש, דרק הפרט צריך לכלל הוא ענין מחודש, דהכלל מצמצם את הפרט, דבלא הכלל ד"בכור" היה הבא אחר יוצא דופן קדוש במשמעותו של פרט. והיינו בין לאביי ובין לרבינא, אלא דלרבינא אינו ממשמעות "בכור" אלא מיתורא.

(ה) **רש"י ד"ה כל בכור**, כלל אפילו נקבות תלמוד לומר זכר אשר יולד וכו' זהו כלל ופרט השנוי במדה ראשונה וכו'. הקשה בהגהות יעב"ץ, דקשה לפרש כן ברייתא דרבי ישמעאל, דהא כבר פירש התם למדה ראשונה ותרתיה למה לי. ועוד, דהוה כלל ופרט המרוחקים זה מזה, דאפילו למאן דאמר דנין אותם בכלל ופרט, הני מילי בחד ענינא כדאיתא בפסחים (ו:), והכא תרי פרשיות מרוחקות מאוד וענינים שונים, דהכלל הוא בשמות (יג, ב), והפרט הוא בדברים (טו, יט). ולכך כתב, דאף הרישא הוה כלל הצריך לפרט, דאמרינן לה אפילו בתרי עניני, כיון דסוף סוף צריך הוא לפרט שיפרשו.

(ו) **רש"י ד"ה תלמוד לומר פטר רחם**, בסוה"ד, שחיקת אבנים והגיר והזרניך. בחולין (שם פח:), מצינו עוד דברים דחשיבי כעפר ולא נקטם רש"י, ומאידך, גיר ליתא התם לפנינו, וגם הזרניך הוא רק ליש אומרים שם].

(ז) **גמ'**, ורישא הכי קאמר אי זכר אפילו יוצא דופן תלמוד לומר פטר רחם. הקשה המהרי"ט אלגזי (סק"ד), אמאי הוצרך אביי לדחוק דרישא דברייתא ממעט יוצא דופן מקרא ד"פטר רחם", הא בברייתא לא הוזכר כלל יוצא

חשיב כמשאיל לו גוף החצר. ועיין עוד בראשית ביכורים.

(יז) **גמ'**, שם. הקשה המהרי"ט אלגזי (סוף סק"ב), היאך קונה הכהן את הבכור בחצר, הא קיימא לן בבבא בתרא (פד:), דחצר השותפים אין קונין זה מזה. וכתב, דליכא למימר שמקנה לו כל החצר כדי שיקנה, דאם כן אמאי יחלוקו הא אינו ברשות שניהם אלא ברשות הכהן בלבד. ותירץ, דלעולם מקנה לו כל החצר, ומכל מקום כיון דגוף החצר של בעל הבית, דלא הקנה לו אלא בדרך שאלה בעלמא לקנות פירות, חשיב כאילו עומד ברשות שניהם, וסייע לכך מדברי הרמב"ם (פ"ו משכירות ה"ה), דחצירו של אדם קונה שלא מדעתו, אף שהיא שכורה ביד אחרים. אבל החזון איש (סימן יט סקי"ג) תירץ, דבתחילה מקנה לו כל החצר כדי שיוכל לזכות בבכור בקנין חצר, ולאחר שזכה בבכור מקנה לו רק לענין השתמשות בחצר יחד עמו. נויש להעיר דמלשון הריטב"א בבבא מציעא (המובא באות הקודמת) משמע, דמתחילה יד בעלים ויד כהן שווה בחצר, ואתי שפיר לדברי המהרי"ט אלגזי.

(יח) **גמ'**, אקנויי קא מקני ליה בחצירו. החזון איש (בכורות סימן יט סקי"ג) דייק בדברי רש"י ד"ה אקנויי וכו' שכתב, שבעל הבית מקנה לכהן מקום בחצירו כדי שיזכה כהן בבכורות כשיוולדו מיד. דכוונתו שמקנה לו את חצרו כדי שיזכה בבכורות, אבל לא סגי בכך, משום דאם יקנה לו רק לשעת לידת הבכור, ולאחר מיכן תשוב החצר לבעלים, אם מת אחד מהם הבעלים הם המוחזקים בנשאר. ועל כן פירש בד"ה דניחא ליה, שיגדלו בכורותיו של כהן בחצירו והוה ליה חצר של שניהם וכו' הילכך חולקין דברשות שניהם עומד. ובהא נמי לא סגיף דאם מקנה לו רק לגדלף הרי אין לבעלים דין אלא עם השבט ולא עם הרועה. עוד כתב, דנראה דבשעה שמקנה לו הקנין הראשון לזכות בבכור, צריך להקנות לו את כל החצר, דאם מקנה לו רק שישתמש עם בעל הבית, הווי כחצר השותפין שאין קונים זה מזה, כדאיתא בבבא בתרא (פד:), וכמו שביאר הקצות החושן (סי' קעו סק"א) ולא יוכל הרעה לקנות את הבכור. אמנם הקנין לגדל דאינו אלא לבטל מוחזקות הבעלים, אין צריך שיקנה לכהן החצר, אלא סגי במה שאינו מקפיד עליו, ונותן לו רשות לגדל שם הבכורות, וכדאמרינן בבבא מציעא (קטז:), שותפין כי האי גונא לא קפדי אהדדי. אמנם הביא, דבקצות החושן (סימן קפט סק"א) פירש ההיא דבבא מציעא, דמקנה לו המקום לתשמיש, אבל כתב, דבפשוטו משמע דאין צריך קנין. ועיין מה שכתבו התוס' ד"ה אקנויי, ומה שכתבנו באות הבאה.

(יט) **תוס' ד"ה אקנויי קא מקני**, ואפילו בלא קנין וכו'. עיין באות הקודמת. כתב המנחת חינוך (בסוף מצוה שלו) שתוס' למדו לחדש שמכח מצוה יועיל בלא קנין מהא דאיתא בקידושין (ט:), "כמה אתה נותן לבנך" וכו' דהוה מהדברים הנקנים באמירה, וכל שכן דמקנה מחמת חיבוב המצוה. והחזון איש (סימן יט סקי"ג), הביא מהנודע ביהודה (חו"מ כח), דדעתו ד"גמר ומשעבד" מהני מתקנת חכמים ולא מן הדין, דלא מצינו הקנאה בלא קנין. וציין לשו"ת הגרע"א (סימן לו), וסיים, דאין אנו בקיאים לדמות מילתא למילתא בסברת "גמר ומשעבד", ולכך אין לנו אלא מאי דאיתא בגמ' להדיא. ועיין ברש"ש שציין, דמצינו סברא דגמר ומקנה בכמה דוכתי בש"ס.

(כ) **בא"ד**, אי נמי כמה פעמים הרועה פותח ונועל וכו'. הקשה הרש"ש, מה הועיל בכך הרי לא מתכוין לקנות, ובלא כוונה לא קני כדמוכח בבבא בתרא (נג:), ותירץ בתירוץ שני, דתוס' סברי כשיטת הראב"ד המובא בנמוקי יוסף (בבבא בתרא כב. מדפי הרי"ף), דבדעת אחרת מקנה מהני אף בלא דעת הזוכה. ועיין שם מה שכתב בתירוץ קמא.

(כא) **גמ'**, כיון דאית ליה פסידא לא מקני ליה מידעם. כתב החזון איש בכורות (סימן יט סקי"ג), דלכאורה פסידא דידיה הוא דוקא להקנות ספק בכור, אבל בבכורים ודאים מודה רבי עקיבא דמקנה לו החצר.

הדרגת היוזמי

מסכת בכורות דף יט - דף כ

ז כסלו - ח כסלו התשע"ב

חלב פוטר (בנמשך לדף כ.א.), דהוה מצי למיפרך מזהיא דמכות (ז.ו.), אלא דלא רצה להאריך.

יד גמ', כי אזלי בתר רובא דאיתיה קמן וכו'. עיין בשב שמועתתא (ש"י פ"ז) דכתב, דאף דרובא דאיתא קמן עדיף מרובא דליתא קמן כמבאר הכא, מכל מקום עד אחד נאמן נגד רובא דאיתא קמן, ואינו נאמן נגד רובא דליתא קמן, עיין שם סברתו. ועיין בשחיטת חולין (חולין יא.), שהאריך בענין זה.

טו תוס' ד"ה ברובא דאיתיה, הוה מצי למימר וליטעמיך וכו'. אבל **תוס' ביבמות** (ק"ט.) ד"ה כגון תירצו, דשמא לאו דוקא נקט תשע חנויות וסנהדרין, אלא כגון מיעוטא דפליגי בחולין (יא.), ובעבודה זרה (מ.): **והערוך לנר** (שם) הקשה, דהתם לא נחלקו אלא בדליתיה קמן. ועיין שם שתיריך באופן אחר קושיית התוס'.

טז גמ', איש כתוב בפרשה. כתבו **התוס' ביבמות** (קד): ד"ה **והא אמרי**, דהא דאיצטריך מיעוטא בקטן היינו בגדול עומד על גביו, דאף על פי שאין חסרון דעת מכל מקום איש בעינין. אבל שיטת **הרמב"ם** (פ"ד מיבום הי"ג ועיין בית שמואל סימן קסט סקמ"ד), דלא מהני גדול עומד על גביו. והעיר **בחיודושי הגרי"ז** דצריך ביאור מה שכתב **הרמב"ם** (שם) גבי חרשת ד"אינה חליצה", ואילו לגבי קטנה כתב (בהט"ז) ד"החליצה פסולה", הא לשיטתו דהחסרון בקטנה הוא משום דאינה בת דעת, אינה חליצה. ועיין **תוס' יבמות** (קד): ד"ה קטנה.

יז תוס' ד"ה איש כתב רחמנא, בתוה"ד, לכן נראה דגרסי' כשרה כמו בירושלמי, **הקצות החושן** (סימן רעה סק"ד) הביא בשם **שו"ת חכם צבי** ס"א שנסתפק אי הכוונה דבעינין בחליצה, היינו מטעם דמצוה היא כיון דמצוות צריכות כוונה, או מדין כוונה דקנינים, דבעינין דעת מקנה וקונה, כדאיתא לענין העודר בנכסי הגר וכסבור שלו, דלא קנה משום דלא מכוין למיקני כו'. והכריע דהכוונה מטעם הקנאה. ולפי זה קטנה חולצת אף דאינה בת דעה, משום שהיא זוכה לעצמה מן התורה היכא דדעת אחרת [דהבעל] מקנה אותה, וכמו שכתבו **התוס' בסנהדרין** (סח): ד"ה קטן. אמנם הקצות דחה דבריו, דאי משום דעת אחרת מקנה, אין המקבל צריך כוונה לקנין (וכמו שכתב בסימן רמ"ג סק"ה), ואם כן היאך איתא **ביבמות** (קו). "עד שיתכוונו שניהם" הא לא בעינין דעת האשה להקנאה, כיון דדעת אחרת מקנה.

דף כ ע"א

א תוס' ד"ה מחוורתא, ומטעם סמוך וכו' אין לחשובו ודאי בכור דלא הוי אלא פלגא ופלגא וכו'. הקשה **המלאכת יו"ט**, דעל כל פנים מהאי טעמא מצי למימר דרבי ישמעאל כרבנן סבירא ליה. ותירץ, דאמרינן העמד וולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה, וכמו שכתבו **תוס' לקמן** (עמוד ב') ד"ה **חלב פוטר**.

ב גמ', אבל רובא דתלי במעשה לא. כתב **הרשב"א בחולין** (יב.), דהיינו דוקא כשהרוב על ידי מעשה והמיעוט ממילא, וכגון הכא דהעיבור על ידי מעשה, ושלא תתעבר הוא ממילא, אבל אם שניהם על ידי מעשה אזלינן בתר רובא. [וביאורו, דמה שהוא ממילא שכיח טפי מדבר שעל ידי מעשה].

ג גמ', שם. כתב **החזון איש** (שביעית סימן כ סק"ד), דדוקא הכא חשיב רובא דתלי במעשה ולא אזלינן בתריה, כיון דהא דרוב בהמות נבעלות אינו מחמת סיבה טבעית אלא מקרה וקיובוץ מקרים, ומשום הכי הרוב דאינן חולכות אלא אם כן יולדות חשיב רוב, על אף שאין לידה אלא אם כן קדמה מעשה, והיינו כיון שהוא עדות על טבע קיים, ועיין שם עוד. **והשפת אמת** ביאר, דכיון דדין רוב ילפינן מסנהדרין שהם לפנינו, ונהי דילפינן נמי לרובא דליתא קמן, מכל מקום היינו משום שיש רוב שאינם סריסים בעולם, ואפשר לתלות שהוא מן הרוב, ודמי לסנהדרין, אבל רובא דתלי במעשה,

דופן, והוה ליה למימר דאתי למעט יצאה נקבה לפניו, ואי תקשה דתיפוק ליה מטעם דבכור לדבר אחד לא הוי בכור, יש לומר דמייירי ביצאו שניהם בבת אחת, וסבירא ליה כרבי יוסי הגלילי **לעיל** (יז). דאפשר לצמצם, וכבר כתבו **תוס' לעיל** (יז): ד"ה **זכר**, דמודה רבי יוסי הגלילי בכי האי גוונא דהזכר אינו קדוש, כיון דלא פטר את הרחם לבדו.

ח גמ', שם. כתב **החזון איש בכורות** (סימן יט סק"ד), דאינו מגיה הברייתא אלא מפני שסופנו למעט יוצא דופן מפטר רחם, ובכלל זה אימעיט קדמתו נקבה, לפיכך קיצר התנא, ומיעט יצתה נקבה לפניו מפטר רחם, דיתמעט על ידי זה אף יוצא דופן. עוד כתב, דמשמע דמבכור אי אפשר למעט יוצא דופן אף שאינו בכור גמור, דהרי לחמים יהיה הבא אחריו בכור, וטעמא כיון דמכל מקום בשעה שנולד לא קדמו אחר.

פרק הלוקח בהמה

דף יט ע"ב

ט מתני', פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן. כתבו **תוס' ד"ה פרה וחמור**, דמבואר **בעבודה זרה** (כד): דתוך שתיים לא ילדה כלל. והקשו **תוס' (שם)**, ד"ה **פרה וחמור**, דהא מעשה בכל יום שפרה בת שתי שנים יולדת. ותירצו, דודאי עתה נשתנה העת מכמו שהיה בדורות הראשונים כמו בעינוניתא דורדא **בחולין** (מז). אכן **בתוס' חולין** (מז). ד"ה **כל הני כתבו**, דיש לדחות דלעולם יולדת בשנה שניה, אלא שתשש כוחה ושוב לא תלד עד שנה רביעית. וכבר תמה **הרש"ש בעבודה זרה** (שם), דלדבריהם קשה מה פרכה הגמ' בעבודה זרה. ועל דבריהם בעבודה זרה העיר **בהגהות היעב"ץ** (בעבודה זרה) שהוא חידוש דהשינוי למעליותא, היפך ממה שמצינו באדם שנשתנה לגריעותא שדורות ראשונים היו מולדין בני שמנה כדאיתא **בסנהדרין** (סט). ועיין **לקמן** אות יא.

י תוס' ד"ה פרה וחמור, בתוה"ד, כענין שפירש רש"י בגמרא גבי גדייה וכו'. כתב **המיה קדושים לקמן** (כא). **בתוס' ד"ה תנא קמא**, דבפירוש רש"י לפנינו שם בסוגיא ליתא, אבל הוא מוכח מפירוש רש"י של נוסחת הגמרא שהובא **בשיטה מקובצת** (שם אות ז), ועיין **תוס' (שם) ד"ה לימא**.

יא בסוה"ד, תוך שתיים לא ילדה כלל. כתב **החזון איש בכורות** (סימן כ סק"ו), דכוונתן עד שלש, ורצו לומר דפרה דנתן במתניתין אינו דומיא דעז ורחל, דהתם ודאי ילדה תוך שנה כדאמרינן רוב מתעברות ויולדות תוך שנתן, אלא דאי אפשר לעז למיהדר ולאולודי תוך שנה ורחל תוך שתיים, אבל פרה וחמור אינן יולדות שום ולד תוך שלש, וכוונת מתניתין דאם לקח ריקנית בת שלש ונתעברה ברשות ישראל וילדה, הוה ודאי לכהן. אבל **בחזון איש פרה** (סימן א סק"ט) **והמים קדושים** (כאן) פירשו בדבריהם, דיכולה להתעבר משעברו שנתיים ללידתה, דהא תנן במתניתין דמשלש ואילך ספק, דהיינו דיש ספק שבכרה כבר, היינו בתוך שנה שלישית. ופירשו, דהא דפריך **בעבודה זרה** (כד): "פחותה מבת ג' שנים מי קא ילדה" היינו פחותה מהתחלת מנין השנה הג', דהיינו פחותה משנתיים.

יב תוס' ד"ה ובגסה שליא, בתוה"ד, דמשום דשפיר אינו סימן וולד בבמה. אבל **הרמב"ן בהלכותיו** פסק על פי הגמ' **בנדה** (כה). דהני מילי שפיר צלול, אבל עבור בבמה הוי ספק. ועיין **במהרי"ט אלגזי** (שם אות כז), שהקשה עליו מסוגיא דהתם.

יג גמ', לימא רבי ישמעאל כר' מאיר סבירא ליה. וכן אסיק רבא, מחוורתא רבי ישמעאל כרבי מאיר סבירא ליה. וכתב **הרש"ש**, דארבי עקיבא נמי מצי למידק הכי, דהא משמע דלא פליג על רבי ישמעאל ב"מכאן ואילך". וכתב, דלפי זה **לקמן** (כ): דבעי למימר דרבי עקיבא לא חייש למיעוטא, הוה מצי למיפרך מדרבא, אלא דלא רצה להאריך, וכמו שכתבו **התוס' (שם) ד"ה**

ניקב הושט חזקת איסור.

(ז) **בא"ד**, דאף על גב דאין רוב מעשיהן מקולקלין וכו'. כתב בגליון, "עייין שם בגמרא וצריך עיון". וכוונתו, **דבחולין** שם (פ:), אמרינן דרוב מעשיהן מקולקלין. אבל **הרש"ש** יישוב, דכונת תוס' למאי דאמרינן שם "מאי איריא רוב אפילו מיעוט נמי" לפי מאי דסלקא דעתך להשוות ספק איסורא לספק טומאה.

דף כ ע"ב

(יא) **תוס' ד"ה חלב פוטר, בתוה"ד**, משמע דאין הלכה כרבי מאיר וכו' מכל מקום היכא דחזקה מסייעתו חיישינן וכו'. הקשה **המהרש"א**, אמאי לא נימא בהדיא ד"היכי אכלינן בשרא", דאיכא חזקה ד"בהמה בחזקת איסור עומדת עד שלא נשחטה" דמסייעתו. ותיירץ, דהך דשמא במקום נקב שחט אינו גורם דליהוי בחזקת איסור שלא נשחטה, דהא אם נשחטה במקום נקב הוה טרפה שנשחטה ומטהרה מידי נבלה. **ובשו"ת הגרע"א** (מהדורת סימן קג אות ג) עמד על דבריו, **דביורה דעה** (סימן לד) קיימא לן דהוה נבילה. ועייין עוד **בשו"ת חתם סופר** (יור"ד סימן כד). **ובשו"ת הגרע"א** (שם אות ד) בסתירת **המהרש"א** לדבריו **בחולין** (יא:).

(יב) **בא"ד**, וגוסס נמי לא אזלינן וכו' וגם באתרא דרובא מסבלי וכו'. ביאר **המהרש"א**, דקאי אדלעיל דסמכינן מיעוט לחזקה להחמיר. אבל הקשה, דמה שהוסיפו "וגם באתרא דרובא מסבלי" וכו', לא רק שאינו ראייה אדלעיל, אלא אדרבה סתר לה. נדהיינו, דלעיל אמרו דדוקא בדאיכא חזקה המסייעת למיעוט חיישינן למיעוט להחמיר, אבל היכא דיש רוב וחזקה להיתר לא]. ותיירץ, דכונתם דאין לדמות המיעוטין, דיש מיעוט דשכיח דחיישינן ליה להחמיר אפילו לגבי רובא וחזקה. אבל **הצאן קדשים** פירש, דדברי תוס' קאי אדלעיל גבי מים שאין להם סוף, דהחמירו לכתחילה משום חומרא דאשת איש, וכתבו דגם באתרא דרובא מסבלי וכו', גזרו משום האי טעמא.

(יג) **בא"ד**, ועוד קשיא בסוף אין מעמידין משמע דר' יוחנן סבר כרבי מאיר וכו'. ביאר **המהרש"א** דכונתם, דרבי יוחנן אית ליה בעלמא הלכה כסתם משנה. אבל הקשה, דהוה להו לאקשווי בפשיטות מהא דאכל רבי יוחנן משחיטת כותי אף דאיכא חזקה בהדה, ומאידך מתניתין **דיבמות** (ק"ט). הרישא דלא תנשא וכו' הוה סתם מתניתין דלא פליג רבי יהושע עליה, וחייש התם למיעוטא מטעם דאיכא חזקה בהדה. **והצאן קדשים** פירש, דהוכחת תוס' מעבורה זרה, מהא דאמרינן שם לר' יוחנן דסתמא כרבי מאיר, ומשמע דסבירא ליה כותיה. ותמה עליו **במים קדושים**, דנהי דלר' יוחנן סתם מתניתין דהתם כרבי מאיר, אכתי מה הריאיה דרבי יוחנן גופיה פסק כן. ועוד, דאם צדקו דבריו, מה תירצו תוס' דאשכחן סתמא טובא דלא כרבי מאיר, הא מכל מקום התם מוכח דרוצה לפסוק כרבי מאיר. אבל לפירוש **המהרש"א** אתי שפיר.

(יד) **בא"ד**, ועוד קשה דבפרק עשרה יוחסין גבי רוב תינוקות מטפחים משמע דרבי יוחנן כרבנן וכו'. הקשה **הרש"ש**, דלמא דוקא לחומרא חייש למיעוטא כמו גבי חלב דאינו פוטר, אבל לקולא כגון גבי תינוק לא חייש, וכמו שחילקו **התוס' לעיל** (עמוד א') **בד"ה ואיבעית אימא**.

(טו) **בא"ד**, ונפקא מינה היכא דחזינן דהוה לה חלב וכו'. הקשה **הראשית בכורים** (לקמן מב: ד"ה כתב) מהא דאמרינן התם, דאפילו לרבנן דלא חיישי למיעוטא, מכל מקום אמרינן הואיל ואישתני אישתני, ואם כן הכי נמי נימא דכיון שנשתנה טבעה להיות חולבת קודם שילדה, נשתנה נמי להיות מרחמת אף שלא ילדה. ותיירץ, דהתם שני השנויים הוו מיעוטא, אבל הכא שנינויא קמא הווי מיעוטא, אבל לומר שמרחמת אף שלא ילדה מיעוטא דמיעוטא הוא, ובהא לא אמרינן הואיל ואישתני אישתני.

שהמעשים אינם כלל בעולם, לא דמי לסנהדרין. ועייין **בית הלוי** (חלק ב סימן כב אות ב) שכתב, דאין מחדשין מעשה מכח חזקה ורוב, כדמצינו ברוב התלוי במעשה. ועייין **בראש יוסף** (חולין יא) שכתב, דנגד מיעוטא דמיעוטא אזלינן שפיר בתר רוב התלוי במעשה.

(ד) **תוס' ד"ה ורבי יהושע, בתוה"ד**, דהיכא דאיכא רובא וחזקה הוי המיעוט מיעוט דמיעוטא. הקשה **הערוך לנר ביבמות** (ק"ט). **אתוס'** שם ד"ה **מחזורתא**, דדבריהם אילו אינם כסברתם **לקמן** (עמוד ב'), **בד"ה חלב פוטר**, דיש לוולד חזקת חולין.

(ה) **בא"ד**, ואפילו לרב דאזיל בממונא אחר הרוב וכו' והיינו משום דאמר קים לי בנפשי שאני מן הרוב. משמע מדבריהם דאם הלוקח קונה לחרישה מהני אף בגונא שהמוכר לא ידע, דאילו היה צריך לידע, לא היה מוסיף הא "דקים לי בנפשי". אמנם **מהרשב"ם בבבא בתרא** (צב:), **ד"ה הכי גרסינן וליחזי**, משמע דדוקא היכא דמכירים זה את זה, והמוכר יודע שהלוקח קונה לחרישה מהני. והקשה **בחידושי הגרע"א** (הכא) לתוס' מאי מקשינן (שם צג:), משור שנגח את הפרה לרב, הא התם ליכא ברי. ועייין **במחנה אפרים** (שומרים סימן כו). ועוד הקשה **בתוס' הגרע"א** (בבא קמא פרק ג אות א), דלדבריהם דבשמא ושמא לא מהני רוב להוציא, כל שכן דלא יהני בברי וברי כדמוכח **בבבא מציעא** (ק:), ואם כן מאי פריך **בבבא בתרא** (צב:), לרב, מהאשה שנתארמלה או נתגרשה וכו', הא התם הוי ברי וברי, כדאמרינן **בכתובות** (טז:), והניח בצריך עיון גדול.

(ו) **בא"ד**, ונראה לתרץ דלחכי חיישינן למיעוט דמטנפות משום דרוב בהמות מתעברות וכו'. תמה **החק נתן**, דלא תירצו בכך לתמיהתם ואדרבה תיקשי טפי, כיון דרוב בהמות מתעברות כשמגיעות לזמן וכו', אם כן אמאי לענין ללקות בגיזה ועבודה וליקרב למזבח חשיב ודאי בכור. אבל **המהרי"ט אלגזי** (סקכ"ה) כתב, דכונתם לומר, דלעולם לרבי יהושע אפילו לענין איסור חייש למיעוט דמטנפות, ושאי הכא דרוב מסייע למיעוט מטנפות. ולפי זה אינו בכור גם לענין גיזה ועבודה וליקרב למזבח. וכתב, דאכתי קשה, כיון דרבי יהושע לא חייש למיעוטא, אם כן נפלוג ארישא דמתניתין דקאמר רבי ישמעאל מכאן ואילך ספק, דלרבי יהושע צריך להיות ודאי אינו בכור, (ועייין שם שהאריך). עוד הקשה **אתוס'**, דבשלמא לרבא דסבירא ליה דהאי דמתעברות ויולדות הוה רוב גמור אתי שפיר, אבל לרבינא דאמר דרובא דתלי במעשה לא אזלינן בתריה, אי אפשר לפרש כן בדעת רבי יהושע. וכתב, דצריך לומר בדוחק בדעת התוס', דרוב התלוי במעשה אהני מיהא לסייע לחוש למיעוט, ועייין שם שהוכיח כן אף בדעת **הרא"ש** (סימן א), **והרמב"ם** (פ"ד מבכורות ה"י). ועייין גם **בחזון איש** (סימן כ סק"ג), ועייין באות הבאה.

(ז) **בא"ד**, שם. עייין באות הקודמת, אבל **הרמב"ן בהלכותיו** כתב, דהלכתא כרבי יהושע כגמריה דמטנפת חוזרת ויולדת בתוך שנתה, ולא למימרא דחוששין לטינוף, דהא רק מיעוט בהמות מפילות, ואין חוששין למיעוט, אלא דאי טניף, ואמר רועה חכם דטינוף ולד הוא, וחזרה וילדה בתוך שנתה, אמרינן דנפטרה מן הבכורה משום טינוף קמא על פי רועה. וביאר **המהרי"ט אלגזי** (סקכ"ה), דהרמב"ן פליג על **התוס' והרא"ש והרמב"ם**, וסבירא ליה, דכיון דהלכה כרבינא דרוב דתלי במעשה לא אזלינן בתריה, תו לא מהני לסייע למיעוט כלל. עייין שם עוד שהאריך.

(ח) **תוס' ד"ה לקולא לא חייש**, ואפילו לכהן ינתן כיון דקרב למזבח. הקשה **הרש"ש**, דהיא גופא קשיא, אמאי לא חייש לחומרא דלא ליקרב חולין בעזרה.

(ט) **תוס' ד"ה ואיבעית אימא, בתוה"ד**, ולא קאמר בשר תאוה מאי איכא למימר וכו'. כתב **בהגהות רבי יצחק אייזיק חבר**, דמקושתית תוס' מוכח דסבירא להו דניקב הושט אינו נבילה אלא טריפה, ולא שייך לומר בספק

הדרגת הילולות

מסכת בכורות דף כ - דף כא

ח כסלו - ט כסלו התשע"ב

ז) רש"י ד"ה גדייה שלש בנות, בתוה"ד, להכי נקט שלש לשון נקבה וכו'. העיר הצאן קדשים, דלפירוש שני דכתב רש"י לעיל בד"ה תנא קמא, דתנא קמא נמי מייירי שעושרה בתוך שנתה שנולדה, והגדייה גופא מתעשרת עם בנותיה, קשה אמאי נקטו שלש לשון נקבה, הא אפילו אם היו זכרים והיו ג' בכורות, נמי פיישי עשר עם הגדייה. ותיירך, דאידיד דנקט גבי גדייה שלש לשון נקבה, דלא סגי בלאו הכי, תני נמי בכולהו שלש לשון נקבה.

ח) רש"י ד"ה לימא קסבר מטנפת אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה, בתוה"ד, ולהכי נקט מטנפת וכו' ובעי למיפשט נמי מינה וכו'. תמה הרש"ש, היאך סלקא דעתך לומר כן ולמיפשט דלא כרבי יהושע, הא רבי יהושע עצמו אמר "אילו בוולד בלבד וכו' היה כדברייך" וכו' הרי להדיא, דאחר וולד מודה דאין חוזרת ויולדת בתוך שנתה.

דף כא ע"ב

ט) תוס' ד"ה אף מחוסר זמן, והא דאמר בתמורה וכו' היינו במעשר בהמה וכו'. אבל תוס' בתמורה (יט:), ד"ה אף פירשו, דקאי אף אשאר קדשים. ותיירצו, דהא דאסור להקדיש מחוסר זמן היינו לכתחילה, מיהו אם עבר והקדיש קדיש, דילפינן לה מבכור. ועיין בחידושי הגרי"ז, שהקשה אתוס' דידן מסוגיא דהתם.

י) רש"י ד"ה לילף מקדשים, בתוה"ד, כדאמרינן בתורת כהנים ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה' וכו'. העיר הרש"ש, דלכאורה סתרה דרשא זו דברי הגמ' בחולין (פא). דאמרינן "הא כיצד לילה לקדושה ויום להרצאה".

יא) רש"י ד"ה אכילה, בכור ומעשר נאכלין במומן וכו' אבל קדשים שנפל בהן מום נפדין. הקשה בחידושי הגרי"ז, דמה שנאכלין במומן אינו משום דאין בהן פדיון, וכמו שהוכיח מזבחים (עה:): ותוס' (שם) ד"ה בכור. ועיין לעיל טז. אות ד.

יב) גמ', כדאמרי רעותא דצלתא אצר חיותא. פירש בהגהות יעב"ץ, דהוא מלשון ערסא דצלא בסנהדרין (יט:), וארבע לצלא בבבא בתרא (ה). שהוא עור שלוק, והכי נמי עור העובר ושלק ועצר חיותא. [אכן מרש"י ד"ה אצר חיותא משמע קצת, דצלתא הוא שם מקום, ורועים של אותו מקום היו קורין אותה "אצר חיותא"].

יג) גמ', בכור ודאי דאם איתא דבכרה אישתבוחי הוה מישתבח ליה. פירש רש"י ד"ה אישתבוחי, דשבחה שאין צריך ליתן עוד ולד לכהן. ובתוס' ד"ה אישתבוחי פירשו בשם רש"י, דשבחה שכבר ביכרה ולא תסתכן בלידה עוד. והרא"ש (סימן ג) הביא ב' הפירושים. והקשה המהרי"ט אלגזי (סקכ"ט), דלפי סברת הרא"ש (סימן א), והתוס' לעיל (כ.), ד"ה ורבי יהושע, ורוב הפוסקים, דקיימא לן כרבי יהושע דחיישינן שמא טינפה בתוך שנתה, ומשום הכי אפילו בתוך שנתה הוי ספק, אם כן כל שכן דאחר שנתה חיישינן, ואיך אמר רב דהוה בכור ודאי, הא שמא לא ילדה אכתי לידה גמורה אבל טינפה, והטינוף פוטר לכולי עלמא, והא דלא השתבח לו בכך, משום דאכתי יכולה להתסכן בלידה כיון שלא היה לה לידה גמורה. וגם לטעם דהשבח הוא שפטורה מן הבכורה ניהוש דטעה בדין ולא ידע דטינוף פוטר. ובשלמא במוכר תלמיד חכם אתי שפיר, אבל רב סתם דבריו אפילו בעם הארץ. וכתב, דלפירוש רבינו גרשום, דהשבח הוא שאומר לו "הוי יודע שבת וולדות" היא, אתי שפיר, דאפילו בטינפה הוה ליה להשתבח דבת וולדות היא ואינה עקרה.

יד) תוס' ד"ה אישתבוחי משתבח ליה, בתוה"ד, ויש ללמוד מפירושו דעובר כוכבים אפילו מסיח לפי תומו אינו נאמן וכו'. הקשה המהרי"ט אלגזי (סקכ"ט), דתינח אם באנו לומר שבכרה על פי דיבור הגוי אינו נאמן, אבל הכא דלא דבר הגוי כלל, למה לא נאמר דחוקה שלא בכרה, דאי איתא

טז) גמ', מאי טעמא דרבי יהושע קסבר רוב מעוברות יולדות וכו'. הקשה המצפה איתן, אמאי מיייתי מדיוקא ולא מיייתי מדאמר רבי יהושע בהדיא במסכת ידים (פרק ד משנה ד), ומיייתי לה בברכות (כה.). גבי גר עמוני דמותר לבא בקהל, משום דכל דפריש מרובא פריש, וכבר עלה סנחריב ובלבל את כל האומות, ואם כן שמעינן להדיא דלא חייש למיעוטא. ותיירך, על פי מה שכתב בשער המלך (פ"ז מהלכות איסורי ביאה הכ"א), אהדיא דברכות, דהתם גבי פסולי קהל אפילו בפלגא ופלגא מותר מן התורה, אלא דמדרבנן צריך רוב להתיר, ולפי זה אתי שפיר, דליכא ראייה מהתם לשאר איסורי תורה.

יז) רש"י ד"ה גדייה, נקט משום דדרכה לילד וולדות הרבה בעיבור אחד. כתב הרש"ש, דיש לומר בפשיטות, משום דטלה וכל שכן פרה, אינה יולדת בתוך שנתה, כמבואר במתניתין לעיל (יט:).

דף כא ע"א

א) רש"י ד"ה לימא קסבר, כלומר בתוך שנתה לטנופה וכו'. ביאר החק נתן, דאין לפרש כאן בתוך שנתה ללידתה, אבל אחר שנתה חוזרת ויולדת באותה שנה, דאם כן אכתי תיקשי, דמשכחת לה שילדה וחזרה וילדה באותה שנה.

ב) תוס' ד"ה לימא קסבר, בסוה"ד, והוה ליה למימר שנולדה בכ"ה באדר. בגליון הגיה בשם מהרש"א "בכ"ה באדר", עיין שם פירושו, וכן הוא בשיטה מקובצת (אות יט). אבל החק נתן ביאר, דתוס' הקשו איך כתב רש"י דלוקמא כגון שנולדה היא בניסן וילדה באלול דליכא אלא ה' חודשי העיבור, הא בעי נמי ל' יום, דאין בהמה מתעברת אחר שנולדה בפחות מל' יום, והוה ליה למימר שנולדה באדר. וכתב, דיש למחוק תיבת בכ"ה או בכ"ה ולגרוס "שנולדה היא באדר". וכן הגיה בשיטה מקובצת השלם.

ג) רש"י ד"ה פירוש אחר אני ראיתי גדייה וכו', בתוה"ד, בתוך שנתה כלומר בתוך אותה שנה שהיא עצמה נולדה וכו'. הקשה המהרש"א, דאם כן הגדייה תתעשר עם בנותיה, ואמאי תנא קמא לא חשיב לה. וכתב, דהתוס' ד"ה לימא הרגישו בזה וכתבו, דבתוך שנתה לאו דוקא ממש תוך שנתה, אלא מעט אחר שנתה, ורצו לומר כגון שהיא נולדה בכ"ט באב, וסבירא להו דאפילו ביום ראשון שאחר שנתה אינה חוזרת ויולדת. ובצאן קדשים כתב, דאין הכי נמי להאי פירושא גם הגדייה עצמה נכנסת לדיר להתעשר עמהן, ועיין שביאר באורך דברי רש"י ותוס' בסוגיין.

ד) רש"י ד"ה תנא קמא אית ליה, בתוה"ד, והשתא מצינן למימר דתנא קמא סבר וכו'. ביארו המהרש"א והצאן קדשים, דכיון דלתנא קמא השתא הא דלא מצי למיהדר ולאולדי אינו אלא משום זעירי דהוה ליה שלשים יום שלמים, ולא נתעכב לידתה רק יום או יומיים אחר שנתה, אם כן מצינו למימר שפיר דלתנא קמא יולדת וחוזרת וכו'.

ה) בא"ד, לשון זה אינו עיקר וכו'. ביאר המהרש"א, דרש"י מקשה, כיון דלא בעי לעיבורן דבנות שלשים שלמים מלידתן, הכי נמי לא תבעי לגדייה גופה שלשים שלמים מלידתה משום דזעירי, ואם כן משכחת לה שפיר דתיהדר וכו'. אבל הצאן קדשים ביאר, דכוונתו דכמו דמשכחת אצל הבנות שילדו לאחר ה' חדשים ביום האחרון, ולא בעינן ה' חדשים שלימים, דאם כן לא היו יולדות אלא עד למחר, (וכדפירש רש"י לעיל (כ.). ד"ה לגמרי וכו'). הכי נמי משכחת גבי הגדייה דתיהדר ותלד ביום האחרון שהוא בתוך שנתה.

ו) תוס' ד"ה תנא קמא, בתוה"ד, ותני כן הפוחתת אינה פוחתת מימות הלבנה והמוספת אינה וכו'. ביאר הצאן קדשים, דימות הלבנה הם שני"ד ימים וימות החמה הם שס"ה ימים, ובאלו הי"א ימים שבין ימות החמה לימות הלבנה דרכה לילד, וזאת לא הגיעה לזה המספר ועדיין אין זמנה לילד.

(ד) רש"י ד"ה גוש, עפר שיעורו לטמא באהל וכו'. הקשה הרש"ש, דתנן באהלות (פרק ב משנה ג), דאינן מטמאין באהל. ותירץ, דמיירי הכא בשדה שאבד בה קבר דמטמא באהל, כדאיתא התם (פרק יח משנה ג).

(ה) תוס' ד"ה הנך מיעוטא, בתוה"ד, דלא אתמר טעם כעיקר לענין טומאה וכו'. העיר הרש"ש, דלכאורה פליגי בזה בית שמאי ובית הלל בערלה (פרק ב משנה ד). וכעין זה בטבול יום (פרק ג משנה ד), פלוגתת רבי יוסי ורבי שמעון עם התנא קמא.

(ו) תוס' ד"ה אבל לקדירה, בתוה"ד, דהתם אין מינו נאסר אלא מכח האיסור שנתערב וכו'. ביאר הלב אריה בחולין (ק:), דכונתם, דגבי איסור אין צירוף בין מין ההיתר למין האיסור, ומשום הכי ה"שאינו מינו" מבטל את ה"מינו", אבל גבי טומאה, כיון דהמינו הטהור יכול להיטמא מחמת מינו הטמא, יש צירוף ביניהם והטמא לא בטיל. אבל הקהלות יעקב (סימן כב) נתקשה בתירוץ התוס', דהא מה שהמים שנתוספו נטמאים, אינו אלא לבתר דאמרינן שחוזרים המים שנתבטלו ונעורים, והא עליה גופיה אנו דנים לומר סלק. ותירץ, דנראה דהתוס' סברי דגם אם תאמר סלק, והמים הטמאים בביטולם הם עומדים לענין לטבול פתו, מכל מקום הם מטמאים שפיר את המים הנוספים, דכיון דכמאן דאיתיה דמי, ואותן מים שנתבטלו ראויין לטמא במשא, ממילא מטמאים את המים שנתערבו בהם דמי למשא, דממה נפשך נגעו אלו באלו, וכל נגיעה במשהוא מים טמאים מטמא, ואין צריך לצרף שתי נגיעות, כיון דאין שיעור למשקין לענין טומאה. ועיין שם. ועיין גם מה שביאר דברי התוס' בשו"ת אבני נזר (אבן העזר סימן יח סק"ה).

(ז) גמ', וכי טומאה שבטלה חזרה ונעורה. ביאר הרש"ש, דרצה לומר בגונא דהכא שהמבטלה שהוא הציר עדיין עומד בטהרתו, ולכך לא דמי להא דמקואות (פרק א), בג' משניות הראשונים, דהטיפה חוזרת ונעורה מביטולה, דהתם מבטלה עצמו חוזר ומיטמא ממנה, וכן ר' דימי לא הקשה לו מהמשנה גופה דתאכל ניקודים, מהאי טעמא.

(ח) תוס' ד"ה וניעור, פירש הקונטרס שהמים חוזרים וכו' ולא דק דציר וכו'. כתב בהגהות היעב"ץ, דנראה לתרץ דרש"י דק שפיר, כיון דלא אמרינן לאו בר קבולי טומאה הוא אלא קודם שהוכשר, לפי שדינו ודאי כאוכל, או משום דבא מן האוכל והוי כדבש דבורים, או משום דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי, והא דקאמר רש"י דזיעה בעלמא הוא, היינו מתחילה, אבל לאחר שנכבשו הדגים במלח ומים, ונעשה ציר הרי הוא כאוכל. נולכאורה צריך עיון, דרש"י ביאר הטעם משום דהווי זיעה בעלמא. ואולי כוונת היעב"ץ, דמה שהוא זיעה היינו שאינו מים, אבל עדיין שם אוכל עליו, וכמו שביארן.

(ט) תוס' ד"ה יתיב ר' דימי (בנמשך לעמוד ב'), ושמא דוקא יין נסך אבל טבל אינו בטל בשום ענין במינו או שמא יין נסך בטל וכו'. הקשה הראשית בכורים, איך אפשר לחלק גבי טבל בין איסורא לגו התיירא להתירא לגו איסורא, דבשלמא גבי יין נסך דהטעם שאינו בטל הוא משום חומר האיסור, יש לומר דלא החמירו רק בנפול התיירא לגו איסורא, וכשטעמו של הר"ן בעבודה זרה (לה: מדפי הרי"ף), דמה שהוא במקומו חשוב יותר מן הבא עליו, אבל בטבל דלא בטיל משום דהוי דבר שיש לו מתירין או דכהתירו כך איסורו, מאי נפקא מינה בהא, והניח בצריך עיון.

(י) בא"ד, שם. כתב הרמב"ם (פט"ו ממאכלות אסורות הכ"ח), דביין נסך איסורא לגו התיירא קמא בטיל ואינו חוזר וניעור. כתב הלחם משנה, דעל מנת שלא יקשה על הרמב"ם מכל המקומות שהקשו תוס' דידן, צריך לפרש, דמה שכתב הרמב"ם ראשון ראשון בטל, היינו דוקא להתירו בהנאה, אבל בשתיה אסור. והוסיף, דאף דהרא"ש בעבודה זרה (פרק חמישי סימן כח) כתב, דלא מצינו ביטול לחצאין וכיון שמותר בהנאה מותר אף בשתיה, מכל מקום אפשר דדעת הרמב"ם לחלק. נוכח מצינו להדיא דעת

דבכרה הוה משבח אותה. ובשלמא לפירוש תוס' דשבחה שפטורה מן הבכורה אתי שפיר, כיון שהגוי אינו יודע זאת, וכמו שסיים בדברי התוס' בשיטה מקובצת (אות לא). אבל לפירוש שכתבו תוס' בשם רש"י, דשבחה שלא תסתכן עוד, קשיא. והט"ז (יור"ד סימן שטז סק"ד) ביאר לדעת רש"י, דכיון שיועד הגוי שלא יאמינו לו אינו אומר כלל. אבל המהרי"ט הקשה, דמנין לנו לומר דהגוי יודע זאת, וכתב דבעינן הוא דוחק גדול. והיד דוד תירץ, דאין הכי נמי, אם ישתוק הנכרי הוי בודאי בכור, והא דרב לא נקט בכברי, משום דהוה משמע שאם היה משתבח היה נאמן וכמו בישראל, וזה אינו שהרי אינו נאמן. ועיין עוד בשמן רוקח.

(טו) בא"ד, דלהשביח מקחו אומר כן. כתב המהרי"ט אלגזי (סקכ"ט), דמשמע מתוס', דדוקא היכא דאיכא למימר דלהשביח מקחו נתכוין אין נאמן הגוי במסיח לפי תומו, אבל בלאו הכי נאמן. והביא דהקשה המהראנ"ח (חלק א סימן כב), הא בלאו טעמא דלהשביח מקחו אינו נאמן במסיח לפי תומו במידי דאורייתא, אלא לעדות אשה כדאמרינן בבבא קמא (קיד:), וספיקא דבכור פשיטא דספיקא דאורייתא הוא. והמהרי"ט אלגזי האריך לתרץ, דספק בכורה דהכא הוא ספק דרבנן, ועיין בדבריו. והט"ז (יור"ד סימן צח סק"ב) תירץ, דהא דגוי אינו נאמן במסיח לפי תומו במידי דאורייתא, היינו דוקא במידי דבעי עדות, מה שאין כן באיסור והיתר דלא בעינן עדות שפיר נאמן. ועיין בחוות דעת (שם) בביאור דבריו.

(טז) מתני', רבי אליעזר בן יעקב אומר בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זו תקבר. כתבו תוס' לקמן (לב:): ד"ה פסק, דמהא דתנן יקבר, מוכח דבכור בעל מום אסור לגוי. והקשה בחידושי הגרי"ז, הא הכא אין מום, אלא הוי נפל דאין בו דין מום, ודינו בקבורה מקרא ד"שגר בהמה", ואם כן מה הראיה לבכור בעל מום.

דף כב ע"א

(א) גמ', אמר רבי יוחנן משום ביטול ברוב נגעו בה. הקשה הראשית בכורים, כיון דהוולד נתבטל ברוב קודם שיצא, אין כאן לידה כלל, ואמאי פטורה מן הבכורה. והביא, דבשו"ת אבני נזר (אורח חיים סימן נו) כתב, דכשדנין נגד הוולד שתלד אחר כך, לא שייך ביטול. וביאר דכונתו, דכיון דלבכורה בעינן שיהיה בכור לכל דבר, לזכרים לרחם ולולדות כמבואר לעיל (יט.), אם כן נהי דשני הוה בכור לרחם, מכל מקום אינו בכור לולדות, דהראשון היה לו שם ולד קודם דנימוק, כיון דשם ולד שייך אף קודם שיצא ממעי אמו. והקהלות יעקב (סימן כ) תירץ, דהביטול אינו על המציאות אלא על דיני הדבר, ומכל מקום אינו כמי שאינו, ולכך מיקרי שהיה כאן לידת וולד, והשני אינו פטר רחם. ובחלקת יואב (אורח חיים סימן לב ענף ו) תירץ, דכשדנין על החתיכה עצמה, אמרינן דהמיעוט כמאן דליתא, אבל כשדנין על הבהמה אי יצא ממנה ולד, לא שייך לומר דכיון שהוא מיעוט דלא יצא, דהא לפי האמת יצא ולד, דמי לטומאת משא דמבואר לקמן (כג.), דלא שייך בה ביטול, כדפירש רש"י (שם) ד"ה ואי אמרת. ועיין נמי מה שכתב בחידושי הגרא"מ הורו"ץ.

(ב) גמ', שם. כתב החיי אריה, דמוכח מהכא דביטול ברוב אינו חד בתרי בדוקא, אלא אפילו אם ההיתר נפיש קצת מהאיסור בטל האיסור. וכן נראה ממה דאמר עולא לקמן (כג.), שמא יביא וכו' קב ועוד וכו'. ועיין ש"ך (יורד סימן קט סק"ו). ובכרתי ופלתי (שם סק"ב) מה שכתב בשם המהרש"א, וצריך עיון קצת.

(ג) תוס' ד"ה עד שיעגילו ראש כפיקה, הא דתנן בפרק בהמה המקשה בהמה שמת עוברת וכו'. אכן בתוס' חולין (עא.), ד"ה והאשה טהורה, לא כתבו אהך דבהמה דמיירי בשלא העגיל, אלא אהך דסיפא באשה כתבו כן, וביאר בהגהות מלא הרועים, דהך דבהמה איכא לאוקמי בלא פתיחת הקבר.

סבירא ליה במשהו וכו'. ביאר הרש"ש, דכוונתם דאם תאמר דסבירא ליה קמא קמא בטיל, אם כן מוכח דלא אמרינן מצא מין את מינו וניעור אפילו היכא דתרוייהו איסורי נינהו, וכל שכן בשנפל מים תחילה דכבר בטלינהו ליינ נסך דאינו חוזר וניעור על ידי מינו דהיתר, ומאי אשמעינן ר' שמואל בר ר' יצחק.

טו) בא"ד, ובההיא דציר דקיימינן דלא קאמר וכו' יש לומר דההוא אמורא לית ליה. הקשה בשיטה מקובצת (אות כט), הא כבר הקשו כן תוס' לעיל (עמוד א') ד"ה אבל, ותירצו תירוץ מרווח. והרש"ש הקשה, דסתרי למה שחילקו שם.

דף כב ע"ב

טז) גמ', וחכמים אומרים תעלה ותאיכל ניקודים. פירש רש"י ד"ה תעלה, תיבטל ותאיכל עם חוליה ומשום גזירה יתן דמים וכו'. וכתבו תוס' ד"ה תעלה, דלשיטת רש"י אין שום קדושה באותה סאה דבטלה, ונותן רק משום גול השבט. אבל דעת התוס' גופיהו והר"ש (פ"ה מתרומות ה"ב), דיש לאותה סאה קדושה, ומה שאמרו "תעלה" היינו מלשון הרמה דבעינן להרים סאה לכהן. וכן מבואר ברא"ש בפירושו לתרומות (פ"ה מ"ב), ועיין מה שביאר התוס' יו"ט (שם) בדעת תוס'. ובמלאכת שלמה (שם), כתב בשם הר"ש סיריליאנו, דגם החולין תאכל נקודים בין לרבי אליעזר ובין לרבנן. ועיין במשנה אחרונה שם, שהשיג עליו. ועיין גם בתפארת ישראל (שם).

יז) רש"י ד"ה תעלה, בתוה"ד, ומשום גזירה. בשיטה מקובצת (אות ג'), מחק זאת עד סוף הדיבור. והרש"ש הגיה ומשום "גזילה" יתן דמים, ועיין תוס' יו"ט, וצריך עיון.

יח) תוס' ד"ה ובלבד שלא יהא, בתוה"ד, כי ידוע דשם טומאה לא פקע וכו'. ביאר הכלי חמדה (פרשת אמור אות ד), דהוי כמו עצם החפץ ואינו נדבק בו אלא הוא עצמות הדבר, וכיון שכן לא שייך ביטול בטומאה, שהעצם אינו בטל וכל מה דמותר המגע היינו משום דאמרינן דנגע בטהור. (ועיין שו"ת הרי בשמים (חלק ג ריש סימן ק), מה שדן להוכיח מדברי התוס'. ובאחייעזר (יורה דעה סימן טו סק"ב) בריש דבריו שכתב להיפך.)

רש"י בעבודה זרה (עג.) ד"ה ראשון ראשון, דההיתר הוא בהנאה ולא בשתייה, וכמו שהביאו הרא"ש שם. אמנם הראשית בכורים, תמה על תירוצו, והאריך לתרץ בדרך אחר.

יא) בא"ד, ומי פירות במקום שמעלין בנתן סאה ונטל סאה עד רובו אין לתמוה וכו'. ביאר החק נתן, דקשיא להו, כיון דהכא אמרינן דלא בטילי עד דאיכא שישים, אם כן איך אמר גבי נתן סאה ונטל סאה דאיירי במי פירות, וכמו שפירשו רש"י ד"ה נתן סאה, ותוס' ד"ה נתן סאה, ביבמות (פב:). אבל האור שמח (פט"ו ממאכלות אסורות ה"י ד"ה ובוזה) הקשה, מאי קשיא להו במי פירות, הא הסיקו דאמרינן חוזר ניעור, ודוקא לגבי איסור אמרינן בששים, וזה לא שייך גבי מקוה דהתם לא שייך נתינת טעם, וכמו שכתבו התוס' (בעמוד א') ד"ה הנך מיעוטא, ולכן בטלים עד רובו. ותירך, דאין הכי נמי לפי מאי דסברו לעיל דמן התורה גם כי איכא רובא קמא קמא בטיל, אם כן על כרחך צריך לומר דלא אמרינן דליתנהו בכמותן, אלא שאיכותן בטלה, דהיינו דהתואר נסך בטל מהיין, ולפי זה אף במי פירות ניחא, דנתהפך איכות המי פירות וניתק היחס שלהן אל המים. אבל לשיטת ר"י דפליג על רבינו תם, וסובר דבכל מקום כי רבה חוזר וניעור, מוכח דאיכות הדבר לא נתבטל, אלא דהמיעוט כמאן דליתא, והשתא קשיא להו טובא, אם כן איך מהני הטבילה הא ליכא ארבעים סאה של מים.

יב) בא"ד, דהכי גמירי לה דתנן מי פירות וכו'. ביאר האור שמח (פט"ו ממאכלות אסורות ה"י ד"ה ויותר), דכיון דאם היו שמונים סאה ובהן מיעוט מי פירות מהני הטבילה, וגמירי לן דבהאי גוונא מצטרפין נמי המי פירות.

יג) בא"ד, ולמאן דמתני ההיא דרב שמואל וכו' מצי סבר כר' דימי וכו'. ביאר הרש"ש, דדוקא רב שמואל בר ר' יצחק מצי סבר כר' דימי, אבל רבין על כרחך פליג עליה, דהא איהו איירי בנפל איסורא לגו התירא כדאמר בהדיא "יין נסך שנפל לבור", ואפילו הכי בעי מים. אבל הקשה, דלפי זה מאי בעי בעבודה זרה (עג.), "מאי איכא בין לדמתני לה אמתניתין לבין וכו'", לימא דאיכא בינייהו הא דר' דימי. ותירך, דהוה מצי למימר כן, וחדא מתרי נקט.

יד) בא"ד, אם נפרש כך שוב לא נוכל לומר וכו' דכיון דבעי מים תחלה

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרק היוזמי" בעיון!!!

זמני השיעור בה"דרק היוזמי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 – 9:30

בבית הכנסת שע"י 'קהילת אשכנז' החוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ז

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבודתו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (ה"ח באהבת חסד ה"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©